

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ
Institut mezioborových studií Brno

PRACOVNÍ PŘÍLEŽITOSTI OSAMĚLÝCH MATEK S DĚTMI

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vedoucí bakalářské práce:
doc. Ing. Antonín Řehoř, CSc.

Vypracovala:
Alena Mašijová

Brno 2011

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Pracovní příležitosti osamělých matek s dětmi“ zpracovala samostatně a použila jsem literaturu uvedenou v seznamu použitých pramenů a literatury, která je součástí bakalářské práce.
Elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné.

Blansko 30. 3. 2011

.....
Alena Mašijová

Poděkování

Děkuji panu doc. Ing. Antonínu Řehořovi, CSc. za vedení a užitečnou pomoc, kterou mi poskytl při zpracování mé bakalářské práce.

Také bych chtěla poděkovat své rodině za morální podporu a trpělivost, kterou mi poskytla při zpracování mé bakalářské práce, a které si nesmírně vážím.

Alena Mašijová

Motto

„Žít spokojeně i z mála, vyhledávat spíše vkus než přepych, spíše eleganci než módu, být cenný, ne vážený a bohatý, ne zámožný, studovat usilovně, přemýšlet potichu, vyprávět mírně, konat čestně, naslouchat hvězdám a ptákům, dětem a mudrcům s otevřeným srdcem, trpět ochotně, pracovat statečně.“

W. E. Channing

Obsah

Úvod	2
TEORETICKÁ ČÁST	
1. Potřeby osamělých matek s dětmi	4
1.1 Ekonomická situace osamělých matek s dětmi	7
1.2 Prioritní potřeby osamělých matek s dětmi	9
1.3 Dílčí závěr	10
2. Riziková skupina na trhu práce, zaměstnaná matka a důsledky na děti	11
2.1 Vymezení pojmů riziková skupina, trh práce	12
2.2 Zaměstnanost osamělých matek s dětmi	14
2.3 Šance na trhu práce	17
2.4 Zaměstnaná matka a důsledky na děti	20
2.5 Výchova dětí	21
2.6 Výchovné potíže u dětí z neúplných rodin	23
2.7 Dílčí závěr	28
3. Právní ošetření a možnosti zabezpečení matek s dětmi	31
3.1 Zákoník práce	32
3.2 Vyhlášky a nařízení MPSV	34
3.3 Úřady práce a jejich programy	36
3.4 SSZ a jejich pomocné programy	38
3.5 Azylové domy pro matky, poradenská činnost	42
3.6 Dílčí závěr	43
PRAKTICKÁ ČÁST	
4. Rozhovor s osamělými matkami a návštěva azylového domu	45
4.1 Rozhovor s osamělými matkami s jedním či více dětmi	45
4.2 Návštěva azylového domu	51
4.3 Závěr praktické části	52
4.4 Můj osobní příběh	53
Závěr	55
Resumé	57
Anotace	58
Seznam použité literatury	60
Seznam příloh	62

Úvod

Současná společnost řeší důležitou problematiku nezaměstnanosti. Často jsou prezentovány v médiích statistiky nezaměstnanosti. Většina z nás se alespoň jednou v životě ocitla v nepříznivé situaci, kdy neměla zaměstnání. Práce je velmi důležitá nejen pro náš rozvoj, socializaci, ale každý chodí do zaměstnání také proto, aby získal odměnu za práci. Zajišťuje nám určitou úroveň sociální, ekonomickou a v neposlední řadě existenční.

V současné době jde do popředí zájmu společnosti otázka, která řeší střet sféry rodiny a zaměstnání. Takové neúplné rodiny to mají opravdu složité, potřeby mají stejné, jako ostatní lidé, jen příjmy jsou velmi malé, nebo v některých případech téměř podprůměrné, až na hranici životního minima.

Zájem, schopnost, i příležitost žen uplatnit se na trhu práce stále narůstá, a je otázka dopadů tohoto trendu na rodinu.

Přítomnost dětí v rodině spojena s výrazně nižší mírou zaměstnanosti žen.

Osamělé ženy s dětmi, by se rády zařadily na trh práce, už jen s důvodů nepříznivé finanční situace, ale otázkou je, kde najít vhodného zaměstnavatele, aby se dala skloubit práce a péče o děti. Péče o děti v předškolním věku je velmi důležitá pro jejich další vývoj. Většina zaměstnavatelů nestojí o to, aby zaměstnankyně neustále absentovala, a řešila osobní záležitosti ohledně zdraví svých dětí. Matky převážně menších dětí nemohou skloubit, někdy časově velmi náročné zaměstnání, a tak se často stává, že taková matka samoživitelka dostane výpověď. V podobné situaci jsem se ocitla i v minulosti já. Z vlastní zkušenosti mohu říci, že je to velmi nelehká situace, zvláště když žena nemá po ruce babičku či ostatní rodinu, která by jí, alespoň v nejmenším pomohla. Dříve byly na ženy samoživitelky, brány větší ohledy než dnes.

Přitom by pomohly takovým ženám práce na částečné úvazky. V České republice ještě nejsou tolik rozšířeny, jako v jiných zemích, kde to funguje bez problému už řadu let.

Na místo toho, jsou u nás ženy často odkázány na různé úřady a instituce. V první řadě jsou to úřady práce, kde je možná finanční podpora po určitou dobu. Často se obracejí

i na jiné instituce o pomoc v nepříznivé situaci. Tuto pomoc jim pomáhá zajišťovat Správa sociálního zabezpečení, formou dávek, např. přídavků na dítě, příspěvek na bydlení, popřípadě hmotná nouze. Po nové sociální reformě platné od 1. 1. 2011 byly upraveny některé sociální dávky.

Již dnes je otázkou, jak se takovým osamělým matkám s dětmi povede, když přijdou o určitou finanční částku, sloužící k zajištění dětí a domácnosti.

Sociální dávky jsou pro osamělé matky s dětmi většinou důležitý a jediný obnos peněz, se kterým musí vystačit, a také pořídit důležité věci pro děti.

Je dokázáno, že nejen osamělé matky, ale všeobecně ženy vůbec velmi složitě pronikají na trh práce v porovnání s muži. I platy v porovnání jsou velmi odlišné.

V případě, když se osamělá matka s dětmi, uplatní na trhu práce a najde si vyhovující zaměstnání snaží se je udržet. Stává se, ač nechtěně, začne z nedostatku času „zanedbávat děti.“ Formou méně častých kontrol ve volném čase dětí, volba kamarádů, sledování různých médií. Dítě s takových to rodin častěji sklouzne k nedovoleným činnostem v krajním případě kriminalitě. Přezaměstnaná matka to nemá jednoduché, musí skloubit práci a péči o děti o domácnost.

Cílem této práce je zjistit, jaké mají možnosti osamělé matky s dětmi od úřadů práce, zaměstnavatelů, státních institucí, azylových domů pro matky s dětmi. Jaké pomocné programy jsou pro tyto ženy v obtížné životní situaci připraveny. Především, jaká je jejich šance na trhu práce, a možné výchovné důsledky velmi zaměstnaných matek na děti. K naplnění cíle jsem rozdělila práci na část teoretickou a část praktickou. Metodická stránka této práce je obsahová analýza dostupné literatury, analýza právního rámce a také řízený rozhovor.

Pokusím se navrhnout řešení na základě řízeného rozhovoru. Provedu rozhovor s osamělými matkami s dětmi.

Problematika je velmi široká, a tak čtenář v této práci nenajde podrobné rozebrání tématu. Není to v mých silách, abych toto vše zvládla, a tak se specializuji pouze na část této problematiky.

Tímto tématem bych se ráda zabývala v magisterském studiu.

TEORETICKÁ ČÁST

1. Potřeby osamělých matek s dětmi

Potřeby jsou vlastně všechny požadavky organismu ať už vrozené či získané, vyvolávající pocit nějakého nedostatku a motivující k cílenému jednání.

Základní potřeby můžeme rozdělit:

- fyziologické potřeby (jídlo, přístřeší, bezpečí, zdraví a péče o ně, ochrana),
- psychologické potřeby (pocit zvládnání, očekávání, sebedůvěra, sebeúcta a osobní identita),
- sociální potřeby (pocit sounáležitosti, sdílení společenství, uznání oprávnění),
- noogenní potřeby (naplnění hodnot, morální přesvědčení o správnosti jednání, prožitek krásného, náboženské přesvědčení, kulturní identita, přesvědčení o smysluplnosti života).

Při naplňování těchto potřeb hrají roli konkrétní faktory (bariery a předpoklady sociálního fungování, které významným způsobem ovlivňují život. (Musil, Navrátil, 2000, s. 142)

„Základní funkcí mezilidských vztahů je uspokojování různých potřeb.

- *potřeby sociálního kontaktu a sounáležitosti s ostatními lidmi,*
- *potřeby citové jistoty a bezpečí, resp. potřeby pozitivní akceptace jinými lidmi, která má emoční základ,*
- *v mezilidských vztazích lze uspokojovat i potřebu seberealizace, potřeba uznání, po němž touží každý člověk a také potřebu být pozitivně hodnocen,*
- *potřeba sdílet společný zájem a cíl.*

Sít' mezilidských vztahů vytváří ve společnosti sociální strukturu, jejímž základními prvky jsou sociální statusy (pozice) a sociální role.

Sociální status - nebo-li pozice je postavení člověka v sociální struktuře dané jeho pohlavím, věkem a společensko-ekonomickým postavením." (Vízdal, a kolektiv, Sociální psychologie, 2009, IMS, s. 42, 43)

„Touha po naplnění obyčejných základních lidských potřeb svých i dítěte vede matku k tomu, aby hledala příjemné a bezpečné prostředí. Matkou se žena stává poprvé

nejčastěji v období časně dospělosti, kdy se v oblastech naplňování smysluplnosti svého života zabývá identifikací a saturací svých životních potřeb v rovinách:

životní jistota – láska, práce,

přiměřené podněty – dynamika,

vzdělání, smysluplný svět – životní praxe,

identita – rodina,

otevřená budoucnost – plány vlastní a svých dětí,

sociální skupina – rodina, sociální okolí,

láska – jsme tři,

spirituální vývoj – přijetí,

vzdělání - profesní.

Z uvedených životních rovin vyplývají potřeby ženy - matky:

potřeby biologické – výživa, vyprazdňování, dýchání,

potřeba hygieny, osobní čistoty,

potřeba spánku a odpočinku,

potřeba sexuální a fyzické blízkosti k partnerovi,

potřeba bezpečí a jistoty,

potřeba sounáležitosti a lásky,

potřeba seberealizace,

potřeba socializace,

potřeba sebepojetí – vnímání a uvědomování si sebe sama,

potřeba estetická, potřeba smyslu pro krásu,

potřeba mateřská – být dobrou matkou, mít děti,

potřeba starat se a pečovat,

potřeba být opečovávána,
potřeba povědomí o svých blízkých,
potřeba zázemí – vědomí, že někam patří, pocit domova,
potřeba uznání, úcty, a sebeúcty, potřeba pochvaly,
potřeba vytvoření dobrého zázemí, potřeba zabezpečit rodinu,
potřeba zdraví – sebe svých blízkých,
potřeba uvědomění si smyslu života, chuť do života,
potřeba důstojnosti,
potřeba soběstačnosti,
potřeba důvěry,
potřeba kontaktu se svými rodiči,
potřeba respektu své intimity a studu,
potřeba komunikace,
potřeba aktivity a tělesného pohybu, zábavy,
potřeba vědomí přitažlivosti,
potřeba užitečnosti,
potřeba pracovat,
potřeba mít partnera,
potřeba duchovní a svého vlastního klidu.

Potřeby dítěte:

- biologické - spánek, nasycení, hygiena, teplo,
- psychické - kontakt, dotek, komunikace,
- sociální - jistota, láska a bezpečí"

(<http://www.janakremenova.cz/index.php?x=clanky&p=clanky/zakladni-potreby>)

1.1 Ekonomická situace osamělých matek s dětmi

Ekonomická situace osamělých matek ve většině případů není příliš příznivá, z důvodu absence druhého příjmu.

„Nezanedbatelná není ani větší diferencovanost rodin podle socioekonomické úrovně. Čím dál více domácností se koncentruje v nižších příjmových pásmech a vzhledem ke značné zadluženosti hrozí čím dál většímu počtu rodin sociální exkluze. Tato skutečnost má dalekosáhlé dopady do celého socializačního procesu. Důsledkem je to, že děti ze sociálně slabých rodin jsou často terčem šikanování, u takových rodin dochází celkově častěji k deviantnímu chování. Do složité situace se dostávají především mladé rodiny s dětmi.“ (Kraus, Sýkora, Sociální pedagogika I., 2009, s. 34)

„Materiálně-ekonomické faktory rodinného prostředí můžeme rozdělit do několika skupin.

- *problematika zaměstnanosti (profese) rodičů, otců a matek a vliv této skutečnosti na děti,*
- *charakter a kvalita bydlení, vybavenost domácnosti,*
- *otázka zařazení rodiny a jejich aktivit do ekonomického makro systému společnosti,*
- *individuální spotřeba rodiny, jako součást životního způsobu rodiny a z toho plynoucí výchovné aspekty,*
- *vliv techniky a technických prostředků na život současné rodiny a některé další otázky, materiální podmínky pro zájmovou činnost dětí, pro přípravu dětí do školy a podobně.“* (Kraus, Sýkora, Sociální pedagogika I., 2009, s. 37)

„Vzhledem k celkové ekonomické situaci je pro rozvedené, nebo osamělé matky častým řešením návrat do původní rodiny, tj. přestěhování se zpět k rodičům; tím minimalizují nejen náklady na bydlení, ale získají cennou pomoc v podobě hlídání dětí a případně i finanční pomoc v kritických situacích. Samozřejmě pokud to situace dovoluje a osamělá matka tuto možnost má. Kromě těchto základních životních potřeb se jako velmi důležité jeví i záležitosti jinak vnímané jako „nadstandardní“: jedná se o různé placené školní a mimoškolní aktivity, zájmové kroužky, sporty a podobně. Matky je, ale vnímají, jako nutný standard, jako potřeby dětí, které je také nutné uspokojit. Ukazuje se, že svou schopnost ekonomicky umožnit svým dětem tyto aktivity matky vnímají, jako klíčové při hodnocení celkové ekonomické situace rodiny, a zejména při hodnocení své

vlastní schopnosti zajistit dětem dostatečnou životní úroveň. To, zda je matka může svým dětem tyto věci poskytnout, vnímá jako známku toho, že situaci zvládá dobře, a že děti vyrůstají v dobrých podmínkách.

Přítom propad životní úrovně po rozvodu se zpravidla projevuje právě v této oblasti; příjmy rodin, žen samoživitelek často tyto náklady nemohou pokrýt. Ani státní sociální politika tyto potřeby nijak nekompensuje, sociální dávky mají za cíl pokrýt životní minimum, nikoli tyto další potřeby dětí, které jsou považovány za nadstandard. Právě v nedostatku zdrojů na tyto potřeby se projevuje hlavní ekonomický rozdíl mezi dvourodičovskými a jednorodičovskými rodinami. V této oblasti navíc, také existují největší rozdíly mezi rodinami matek samoživitelek, zejména podle toho, nakolik otec děti i po rozvodu finančně podporuje či nikoli.

V rozpočtu rodin vedených osamělými matkami jsou nároky školy, která pořádá mnoho placených aktivit, a od žáků vyžaduje škálu placených učebních pomůcek. Od rodičů se automaticky očekává, že je zaplatí. Pokud zaplatit nemohou, dítě může být negativně sociálně a psychicky poznamenáno; pro osamělé matky se pak stává, nezřídka věci cti, zda mohou svým dětem tyto aktivity dopřát.

Příjmy osamělých matek zpravidla nestačí, na různé „luxusní“ zboží, oblečení a hračky. Tyto věci, ale nejsou matkami vnímány, jako potřebné či nezbytné. Uvědomují si, že jejich děti se mohou cítit sociálně znevýhodněné, protože je nevlastní, zatímco jejich vrstevníci ano.

Častá je situace, kdy příjmy (pracovní a sociální) pokryjí pouze náklady na bydlení, poplatky za školku, a nutné náklady pro pobyt dětí ve škole, a z výplaty již nezbývá dost peněz na zakoupení potravin. Tuto situaci ženy řeší hledáním pomoci u svých rodičů, u bývalého manžela, případně půjčkami; nejčastěji, ale nalezením nového zdroje příjmů, zpravidla večerní brigády apod."

(<http://www.soc.cas.cz/info/cz/25053/Ekonomicka-situace-matek-po-rozvodu.html>)

1.2 Prioritní potřeby osamělých matek s dětmi

Základní potřeby člověka jsem již uvedla výše. Osamělá matka to má ještě o něco složitější, musí uspokojit nejen své potřeby, ale také potřeby svých dětí. Ve většině případů dává matka přednost potřebám svých dětí. Samozřejmě to nesmí ohrozit běžný chod domácnosti. Vše se také odvíjí od ekonomické situace těchto rodin. To znamená, že pokud osamělá matka nemá nadprůměrné příjmy, těžko může dopřát svým dětem takové věci a přepych, jako mají v rodinách s dvěma příjmy. Matka musí především zajistit finanční příjem pro svou rodinu, dále bydlení a obživu. Musí také dbát na zdraví vývoj svých dětí, a jejich potřeby, a hlavně na dostatečnou výchovu a vzdělání. Potřeby dětí jsou závislé především na jejich věku, pohlaví, zdravotním stavu, a prostředí, v kterém dítě vyrůstá.

„K základním potřebám patří také oblečení, jehož opatření se, ale matkám nejeví jako tak velký problém: často pořizují dětem i sobě oblečení v second handech, či je dědí po příbuzných a známých. Komplikovanější je pokrýt náklady na bydlení - ty jsou pro rodiny s jedním rodičem živatelem vyšší, jelikož zpravidla rodina potřebuje stejný prostor, jako dřív, ale chybí jeden příjem pro jeho financování. Náklady na bydlení a služby s ním spojené, tak představují největší položku v rozpočtu rodin, zvláště pak osamělých matek.“

(<http://www.soc.cas.cz/info/cz/25053/Ekonomicka-situace-matek-po-rozvodu.html>)

1.3 Dílčí závěr

Každý člověk má určité potřeby, které musí postupně uspokojovat. Mezi základní lidské potřeby se řadí, potřeba jídla, spánku, ošacení, peněz, bydlení, zaměstnání a mnohé další.

Každou svou potřebu uspokojuje člověk v sociálních souvislostech svého života.

Mezi důležité psychosociální potřeby se řadí potřeba bezpečí, potřeba citové jistoty, potřeba sociálního kontaktu, potřeba poznání, potřeba seberealizace, potřeba smyslu vlastní existence.

Osamělé matky s dětmi musí zajišťovat nejen potřeby své, ale i svých dětí. Musí také dbát na řádný vývoj a výchovu svých dětí. Osamělé matky často trpí nedostatkem finančních prostředků. Všeobecně je známo, že jejich ekonomická situace není příliš příznivá, a to se může odrazit na dětech, zvláště pak v dětských kolektivech.

2. Riziková skupina na trhu práce, zaměstnaná matka a důsledky na děti

Ženy a matky s malými dětmi jsou ohroženým druhem na trhu práce, důsledkem těhotenství a péči o malé děti.

„Mateřství a péče o děti se stává sociálním problémem, jednak v důsledku narůstající křehkosti rodiny, jednak kvůli znevýhodnění, které plyne ze starostí o rodinu, především vzhledem k možnostem uplatnění žen na trhu práce a budování jejich profesní kariery.“
(Keller, Soumrak sociálního státu, 2005, s. 65)

„V oblasti zajištění rodin s dětmi patří k největším problémům rostoucí křehkost rodiny. Prudce narůstá podíl matek samoživitelek, které řeší problém, jak sloučit mateřství se zaměstnáním. Často jsou odkázány na flexibilní formy práce s omezenou pracovní dobou a nízkým výdělkem. Podobně, jako dlouho době nezaměstnaní, také ony patří k sociálně potřebným, aniž by byly schopny podílet se ze svého platu na financování sociálních dávek a služeb, jejichž jsou adresáty.“
(Keller, Soumrak sociálního státu., 2005, s. 67)

„I nedostatečnou kvalifikací a nízkou úrovní vzdělání jsou ženy ohroženy ztrátou zaměstnání. U žen je riziko ztráty zaměstnání vyšší než u mužů.“
(Vágnerová, Psychopatologie pro pomáhající profese, 2008, s. 732)

„Když matka přijde o zaměstnání je to často bráno, jako selhání jedince nikoli společnosti.“ (Vágnerová, Psychopatologie pro pomáhající profese, 2008, s. 744)

„Nezaměstnanost matky představuje zátěž i pro děti, nepříznivě zasáhne do jejich života. Ekonomické omezení může ovlivnit vztahy s vrstevníky.“
(Vágnerová, Psychopatologie pro pomáhající profese, 2008, s. 746)

2.1 Vymezení pojmů riziková skupina, trh práce

„Trh práce je prostředí, v němž se střetává nabídka a poptávka specifického zboží - pracovní síly. Pracovní síla je specifická zejména tím, že ji na rozdíl od jiného druhu zboží nemůžeme oddělit od jejího tvůrce, tj. člověka. Realizace pracovní síly, jako zboží nezávisí pouze na zákonech trhu, ale také na rozhodnutí člověka, zda nabízenou práci přijme, kvůli ní se přestěhuje do jiného bydliště apod. Důležitou součástí hodnoty pracovní síly je její kvalifikace. Je dána vzděláním, zkušenostmi, dobou praxe v oboru a je součástí „ceny“ pracovní síly na trhu práce. Jestliže je, poměrně snadné obměnit nabídku určitého zboží na trhu podle momentální poptávky, změna profese u člověka je často dlouhodobý a nákladný proces. Pracovní síla tedy z důvodů sociálních a psychologických není zboží, jako každé druhé a vyžaduje specifické podmínky fungování trhu práce. Ty zajišťuje především stát svoji politikou zaměstnanosti.

Komodifikace a dekomodifikace pracovní síly. Udává, do jaké míry je životní úroveň jednotlivce závislá na účasti na trhu práce, na prodeji pracovní síly, tj. do jaké míry je pracovní síla komoditou, druhem zboží na trhu. Čím rozvinutější jsou společnosti služby poskytované občanům nezávisle na jejich participaci na trhu práce, tím vyšší je míra dekomodifikace.” (Tomeš, a kolektiv., Sociální správa, 2002, 2009, s. 206)

„Vývoj trhu práce 1948 - 1989. Od počátku padesátých let 20 století došlo k zásadním změnám politického i sociálně-ekonomického vývoje tehdejšího Československa. S postupným přejímáním sovětských vzorů v těchto oblastech a budováním socialismu, došlo ke změně postojů k právu na práci, zaměstnanosti i nezaměstnanosti. Nezaměstnanost se trestala, jako sociální parazitismus. Právo na práci, a povinnost pracovat byla chápána absolutně, a zaměstnávání bylo řízeno plánem pracovních sil. Lidé byli umisťováni, rozmisťováni a přemisťováni organizovaným nábořem i mimo něj. Nezaměstnanost vymizela nejen ze slovníků. Říkalo se jí „čekání na zaměstnání“, nebo na umístění. To mělo své sociálně-politické a ekonomické důsledky. Snaha zaměstnat všechny práce schopné občany státu vedla k přezaměstnanosti, a tím i k nízké produktivitě práce.

1989 - 2008. Existující přezaměstnanost zatěžovala transformující se podniky a s probíhající privatizací bylo nezbytné očekávat růst nezaměstnanosti. Trh práce vystřídal plánování pracovních sil, které bylo uplatňováno v minulém období. Zvládnutím tohoto procesu bylo velkou výzvou pro státní správu, která stála před zcela novými úkoly. Nezaměstnanost, jako důsledek ekonomických i společenských změn byla novým fenoménem. Zásadní opatření v této oblasti učinila už první federální vláda, která v roce 1990 s pomocí zahraničních expertů analyzovala problematiku nezaměstnanosti, a jejího řešení ve vyspělých evropských státech zejména SRN, Německo, Velké Británii.

Zřízení úřadů práce a zákon o zaměstnanosti. Výsledkem byly legislativní a institucionální změny v oblasti zaměstnanosti. Důležité bylo opatření předsednictva ČNR č. 306/1990 Sb., o zřízení úřadů práce. Byl přijat zákon č. 1/1991 Sb., o zaměstnanosti a působnosti orgánů ČR." (Tomeš, a kolektiv, Sociální správa, 2002, 2009, s. 207)

„Riziková skupina je skupina snadno zranitelných lidí v našem případě to jsou osamělé matky s dětmi na trhu práce.

Zranitelnost rizikové skupiny závisí na místních podmínkách a na státní sociální politice. Pro zvláště ohrožené rizikové skupiny jsou organizovány sociální programy. Riziko sociálního selhání a vhodnost programu však vždy mají být určovány na základě individuálního hodnocení klientových potřeb, a jeho situace, nikoli na základě příslušnosti."

(Matoušek, Slovník sociální práce, 2003, s. 185)

2.2 Zaměstnanost osamělých matek s dětmi

„Zejména ženy v neúplných rodinách mají značné potíže sladit rodinný a pracovní život. Je pro ně velmi obtížné budovat si profesní kariéru, často se stávají objektem diskriminace, ztrácejí zaměstnání, obtížně je znovu nacházejí a je mezi nimi relativně vysoký podíl chudoby. Otázka, jak sladit rodinu a rodičovství se zaměstnáním je předmětem širokých debat v politické i podnikatelské sféře, ve společenských vědách i ve veřejnosti.

Harmonizace vztahů mezi rodinou a zaměstnáním je v rukou všech zmiňovaných aktérů: zaměstnanců, zaměstnavatelů i sociálního státu.“

(Sirovátka, Rodina, zaměstnání a sociální politika, 2006, s. 39)

„Matky pracující v jiných oborech, ať už více či málo kvalifikovaných, se pravidelně setkávají s diskriminací ze strany zaměstnavatele – ať již proto, že jsou matky, nebo přímo proto, že jsou osamělé matky. Často setrvávají v zaměstnání, které je nenaplňuje, ale mají obavy, že by jiné zaměstnání nenašly.

Příjem z jejich hlavní pracovní činnosti, ale na pokrytí potřeb rodiny s dětmi zpravidla sám o sobě nestačí. Mnoho matek cítí potřebu si přivydělat, kterou ale nenaplňují hledáním lukrativnější a kvalifikovanější práce. Spíše vyhledávají další vedlejší, často nekvalifikované práce, které mohou vykonávat po večerech nebo v noci doma. Osamělé matky mají nutnost rezignovat na zaměstnání, ve kterém je vyžadována občasná práce do pozdních odpoledních a večerních hodin, kdy je třeba vyzvedávat děti ze školky a ze školy.

Největším problémům na pracovním trhu jsou jednoznačně ty ženy, které před rozvodem neměly zaměstnání, byly na rodičovské dovolené, nebo pomáhaly svému partnerovi např. v jeho podnikání. Ty se po rozvodu snaží urychleně získat nějaký příjem. Pokud k rozvodu došlo v době, kdy byli děti malé (1-6 let), typický scénář vypadá tak, že žena, do té doby na rodičovské dovolené, nebo nezaměstnaná, případně pracující jen částečně, je nucena urychleně najít práci, která by poskytla dostatečný výdělek na pokrytí alespoň základních potřeb rodiny. Zpravidla přijímá méně kvalifikovanou či pro ni méně zajímavou práci, která je ale dostatečně flexibilní, a ve které je dostatečně

„nahraditelná“ v případě nemoci dítěte. Pracuje, ale na plný úvazek, protože příjem z práce na částečný úvazek by se jí vzhledem k nákladům nevyplatil.

Práce navíc nehraje v životech žen pozitivní roli jen, jako zdroj příjmu, ale je zároveň zdrojem nové sebedůvěry, sociálních kontaktů, psychologické podpory v době krize či seberealizace – a to překvapivě i v případě nekvalifikované práce. Ženy shodně hovoří o tom, že nástup do práce pro ně znamenal úlevu po dlouhé době strávené v domácnosti s dětmi, poskytl jim možnost komunikovat s jinými lidmi, přinesl jim potřebný nadhled nad problémy.

Samotné ekonomické strádání, ale není matkami vnímáno, jako klíčový problém. Největší zátěž v po rozvodové situaci (bez ohledu na jejich příjmy či kvalifikaci) pro ně představuje to, že jsou „samoživitelkami“ – to znamená, že mohou podle svého mínění spoléhat pouze samy na sebe, a že jejich děti jsou závislé pouze na nich. Pokud by se přihodilo něco, co nemohou vlastními silami ovlivnit, mají pocit, že je nikdo v jejich rodičovské práci nezastoupí. Velké riziko tak pro rodinu představuje náhlé onemocnění nebo úraz matky - pokud nemůže vydělávat, je celá rodina odkázána na pomoc okolí. Z hlediska nízkých příjmů a nemožnosti vytvářet finanční rezervy se jako významné riziko jeví nejen náhlé a neočekávané výdaje jakéhokoli druhu."

(<http://www.soc.cas.cz/info/cz/25053/Ekonomicka-situace-matek-po-rozvodu.html>)

„Ženy, které pečují o děti, jsou častěji zaměstnávány na částečných pracovních úvazcích a podobně i v pracovních poměrech na dobu určitou. Tato flexibilní zaměstnání mohou ovšem vedle znevýhodnění znamenat naopak i možnost přechodu u rodičovské dovolené, nebo následné nezaměstnanosti zpět do zaměstnání na plný úvazek.“ (Sirovátka, Rodina, zaměstnání a sociální politika, 2006, s. 250)

„Počet dětí přitom není pro znevýhodnění žen tak významný, jako skutečnost, že vůbec mají děti. Současně s tím hraje roli věk nejmladšího dítěte, kritické je z hlediska šance na nezaměstnanost období, kdy dítě má 4-7 let.“

(Sirovátka, Rodina, zaměstnání a sociální politika, 2006, s. 252)

Nezaměstnanost je silně ovlivněna vzděláním. Nezaměstnanost a flexibilní formy zaměstnání jsou nejvíce ovlivněny pohlavím, věkem matky, počtem dětí a věkem nejmladšího dítěte.

„Podle druhu domácností jsou nejvíce ohroženy chudobou neúplné rodiny s dětmi (domácnost osamělých rodičů, nejčastěji samoživitelky). Podíl těchto domácností ve skupině chudých domácností je pětina. Z hlediska ekonomického postavení domácnosti jsou chudobou nejvíce ohroženy domácnosti osob, pobírající rodičovský příspěvek - pracující i nepracující a také domácnosti nezaměstnaných. Je možné vyvodit, že riziko subjektivní chudoby může být v některých typech domácností s dětmi značné.“ (Sirovátka, Rodina, zaměstnání a sociální politika, 2006, s. 260)

2.3 Šance na trhu práce

Žena měla a dosud má na trhu práce horší postavení než muž.

„Práce v domácnosti je pro ženy další pověstnou druhou směnou.

Současná česká rodina je rodinou zaměstnané ženy. Zaměstnání ženy je pro většinu rodin stále ještě ekonomickou nutností, málokterá rodina by dnes vystačila s jedním platem. Žena je u nás přetížena souběžnými požadavky práce a domácnosti.“
(Matoušek, Rodina jako instituce a vztahová síť, 2003, s. 41)

Rodina svobodné matky

„Děti svobodných matek jsou častěji nemocné a častěji hospitalizované, než děti žijící v kompletních rodinách. Bytová i finanční situace svobodných matek je horší, než u žen vdaných. Děti svobodných matek mají horší prospěch, i když se inteligencí neliší od dětí z úplných rodin. Matky strádají osamělostí. Tíží je odmítavý postoj otce dítěte. Muž chybí nejen matce, ale i dítěti. Nepřítomnost otce v rodině může kompenzovat dědeček. Dítě jen velmi ojedinele mívá sourozence, protože skoro žádná svobodná matka nemá za svobodna více dětí. Jen velmi málo svobodných matek se později vdá a má další děti.

Svobodné matky u nás mají sklon obracet se na sociální instituce a hledat u nich pomoc v míře větší, než v jaké to čekají od svých rodinných sítí. Nejčastěji kontaktovaným pomocníkem je oddělení péče o dítě na místním úřadě. Institucionální pomoc svobodným matkám, by měla být pomoc komplexní - bytová, finanční i psychologická.“
(Matoušek, Rodina jako instituce a vztahová síť, 2003, s. 128)

„Většina osamělých matek se dostala do uvedené situace díky rozvodu manželství. Rozvod má stánku ekonomickou, právní a osobní. Všichni účastníci rozvodu něco ztrácejí, dospělí ztrácejí partnera, děti přichází o stálou přítomnost otce. Někteří účastníci rozvodu musí v souvislosti s tím změnit bydliště, ekonomické ztráty jsou pravidlem, rozvedená žena je daleko více zatížena provozem rodiny, protože je na ni sama, může se negativně měnit i vztah dětí k tomu rodiči, s nimž žijí (nejčastěji matka). Psychické reakce dětí na rozvod bývají často skryté, ale ne méně vážné než u dospělých. Děti mívají po rozvodu rodičů pocity zavržení, trpí depresemi, upadají do zmatku, nekriticky se staví po boku jednomu z rodičů a k druhému zaujímají nepřátelský postoj.“
(Matoušek, Rodina jako instituce a vztahová síť, 2003, s. 136 - 137)

Postavení žen na trhu práce v České republice

Sladování osobního a pracovního života

„Pro rodiče malých dětí v České republice je tedy obtížné skloubit péči o potomky s pracovním životem. Většinou se tento problém týká žen. Zaměstnavatelé jim v tom v naprosté většině příliš nepomáhají. Ve srovnání s naprostou většinou ostatních evropských zemí jsou u nás jen velmi málo využívány flexibilní formy organizace práce a další opatření, která by mohla sladění osobního a pracovního života usnadnit. Především je pro nás typicky vysoký podíl plných úvazků i u matek malých dětí brzy (a okamžitě) po ukončení rodičovské dovolené. I v případech, kdy je zaměstnancům umožněno pracovat v režimu upravené pracovní doby, jsou možnosti nesrovnatelně menší, než v zemích s vyspělou ekonomikou.

Představují prakticky tři formy: zkrácená pracovní doba, zkrácený pracovní úvazek a pohyblivá (posunuta) pracovní doba.

Zaměstnání a péče o malé děti z perspektivy rodičů a zaměstnavatelů provedeného Výzkumným ústavem práce a sociálních věcí, „rodičovství“ a s ním spojená péče, zejména o malé děti, není pro zaměstnavatele skutečností, kvůli které by měl zaměstnancům upravovat podmínky ke snadnějšímu sladování práce a rodiny. Z hlediska zaměstnavatele je to zaměstnanec, kdo by se měl pracovní době a nárokům kladeným na výkon přizpůsobit.“

(Štěpan Jurajda, Věra Kuchařová, Kateřina Machovcová a kolektiv (2006). *Kariéra - Rodina - Rovně příležitosti*. Gender Studies, o.p.s.)

(http://www.lidske-zdroje.org/data/file/rovne-prilezitosti/rp_konkurencni-vyhoda.pdf)

Diskriminace matek s malými dětmi

„Přesto že se k tomu zaměstnavatelé neradi přiznávají, průzkum prokázal, že na našem trhu přetrvávají diskriminační praktiky vůči ženám s malými dětmi. A to nejen při náborech na volná pracovní místa, kdy jsou ženy s malými dětmi automaticky vyřazeny, ale často i v případě, že se stávající zaměstnankyně vrací po rodičovské dovolené zpět do zaměstnání. Zaměstnavatelé totiž na základě zkušeností předpokládají, že tyto zaměstnankyně budou zvýšeně absentovat z důvodu péče o děti, což je pro ně ekonomicky nevýhodné.“

(http://www.lidske-zdroje.org/data/file/rovne-prilezitosti/rp_konkurencni-vyhoda.pdf)

„Problematikou slad'ování rodinného a pracovního života bychom se vůbec nemuseli zabývat, kdyby neexistoval jev zvaný „diskriminace žen na pracovním trhu.“

(Marksová, Tominová, Rodina a práce, 2009, s. 35)

2.4 Zaměstnaná matka a důsledky na děti

„Na životním stylu rodin a dezintegraci se silně podepisuje výrazné zatížení matek pracovními aktivitami, celkově zvýšené nároky na život nesoucí sebou značné časové zaneprázdnění a v souvislosti pak přetíženost, vyčerpání, málo času na relaxaci a věnování se dětem. To bývá často kompenzováno nadměrným přísunem materiálních prostředků, nebo vysokým kapesným. To se pochopitelně nutně promítne do hodnotového systému a charakterových vlastností dětí (neskromnost, sobectví, povýšenectví) a může to přispívat k deviantnímu jednání.“

(Kraus, Sýkora, Sociální pedagogika I., 2009, s. 34)

I když, ne každá matka může své dítě zahrnovat nadměrným přísunem peněz, ale snaží se dítěti nahradit čas, který s ním nemůže trávit, a to může mít velký dopad na výchovu a vývoj dětí.

„Rodina je tradičně považována za hlavního činitele, jenž svým selháváním dětem umožňuje kriminální chování. V posledních letech klesá sňatečnost, klesá porodnost, stoupá počet rodin, v nichž o dítě pečuje jen jeden rodič. Ženy vstupují na trh práce, což mění jejich chuť a možnost angažovat se, v tradiční ženské roli v rodině v roli hospodyně a vychovatelky dětí. Ženy se začínají uplatňovat i v politice a ve veřejné sféře. Toto jejich tíhnutí se dostává do konfliktu s potřebami dítěte. Děti vychovávané jen jedním z rodičů (ve všech zemích jsou to většinou matky) mají podle mezinárodních srovnávacích studií, o něco horší výsledky ve škole, víc zdravotních a psychických problémů, a také více střetů se zákonem než děti ze srovnané socioekonomické vrstvy, které vyrůstají s oběma rodiči. Přítomnost otce v rodině jasně ukazuje, jako faktor, který brání delikvenci syna. Chlapci žijící ve společné domácnosti s vlastním otcem mají významně menší sklon přestupovat meze zákona, než chlapci žijící bez otce či s nevlastním otcem.“ (Kroftová, Matoušek, Mládež a delikvence, 2003, s. 37 - 40)

2.5 Výchova dětí

„Rodina odedávna existuje proto, aby lidé mohli náležitě pečovat o své děti. Kromě toho, že je rodina biologicky významná pro udržení lidstva, je i základní složkou každé lidské společnosti. Reprodukuje člověka nejen, jako živočicha, zprostředkuje mu vrůstání do jeho kultury a společnosti. Rodina propojuje generace, vytváří mezi nimi kontinuitu a pouta solidarity. Rodina je prvním a dosti závazným modelem společnosti, s jakým se dítě setkává. Předurčuje jeho osobní vývoj, jeho vztahy k jiným skupinám lidí. Rodina dítě orientuje na určité hodnoty, vystavuje ho určitým konfliktům, poskytuje mu určitý typ podpory. Tímto způsobem osobitě zabarvuje to nejpodstatnější, co dítěti předává - sociální dovednosti, bez kterých se v dospělosti neobejde. Mluvíme o socializační funkci rodiny.

Každá rodina má svou vlastní vůni, a každá v nějaké míře respektuje obecně závazná pravidla fungování společnosti. Rodina je unikátní a nenahraditelnou institucí, nejlepším způsobem spojuje specifické a univerzální. Dítě se v rodině učí mnoha dovednostem, jež nejsou závislé na pohlaví. Rozhodujícím obdobím pro toto učení je předškolní věk a podstatnou podmínkou úspěchu je přítomnost dobře přijímaného rodičovského vzoru. Stálá přítomnost vysoce citově angažovaných rodičů je dnes považována za nepostradatelnou podmínku zdravého, duševního i tělesného vývoje dítěte. Další podmínkou je bezpečí domova, jako stabilního a chráněného prostředí. Obojí může dítěti poskytnout jen rodina, a to nezastupitelně. V současnosti se považuje rodina za nenahraditelné, podpůrné a výchovné prostředí pouze u předškolních dětí." (Matoušek, Rodina jako instituce a vztahová síť, 2003, s. 9)

„Rodina je jednotkou, která má společné hospodářství.

Podstatným znakem rodiny je společné bydlení. Rodina vytváří domov. Děti, o které pečují oba rodiče, jsou ve výhodě proti dětem, které byly odkázány jen na mateřskou péči." (Matoušek, Rodina jako instituce a vztahová síť, 2003, s. 16)

„Výchovnou funkci si dnes rodina podržela jen vůči nejmenším dětem, v ní se zdá být nezastupitelná. Rodina je místem uspokojování citových potřeb, místem přerodělování ekonomických hodnot, místem konzumu a reakce. Rodinné vazby jsou v jistém smyslu

nezrušitelné a nesměnitelné. Rodina je společenství, které dává příležitost k uplatnění trvalých hodnot. " (Matoušek, Rodina jako instituce a vztahová síť, 2003, s. 34)

„Podpora rodiny u nás zatím není prioritou vlády, zákonodárců ani médií. Na proces transformace společnosti rodiny, zejména rodiny s malými dětmi spíše doplácí. Stoupají nutné investice do výživy a zaopatření dětí, i do jejich vzdělání. Dávky poskytované státem rodinám s dětmi zůstávaly dlouho na stejné úrovni, a ani nyní nepředstavují pro rodiny příjemců výrazné zlepšení.“

(Matoušek, Rodina jako instituce a vztahová síť, 2003, s. 40, 41)

2.6 Výchovné potíže u dětí z neúplných rodin

„Ukázalo se, že i nepřítomnost otce může být závažným deprivacním činitelem. Týká se to mnohých dětí žijících se svými neprovdanými či z jiných důvodů osamělými matkami, jež zůstávají bez ochrany a bez pomoci. Přičítá se to především nedostatku autority v rodině, a z toho plynoucí životní nejistotě dítěte, která je kompenzována příklonem k delikventní „partě“ nebo jinými formami asociálního chování. Nutno ovšem připomenout, že výchova dítěte pouze jedním z rodičů sama o sobě rozhodně nemusí představovat zvýšené nebezpečí zanedbávání. Příklady toho jsou očividné.

Závažných vnějších okolností potenciálně ohrožujících dítě zanedbáváním, je nízká socioekonomická úroveň rodiny. Nízká ekonomická a společenská úroveň rodin bývá však i dnes často kombinovaná s jinými nepříznivými a přitěžujícími okolnostmi, jako je alkoholismus, stále častěji i drogová závislost, promiskuitní sexuální vztahy, nestálost prostředí. Rodiny společensky relativně vysoce postavené, v nichž vychovatelé dítěte mají náročná, exkluzivní zaměstnání, která je časově i psychicky vyčerpávající tak, že jejich zájem o dítě upadá. Smyslových a intelektových podnětů se tu dítěti dostává zpravidla dostatek, citově však může i vážně strádat, a být tedy zanedbáváno. Do této kategorie spadají i rodiny, jejichž jeden nebo více členů jsou pře-zaměstnaní, a to nejčastěji v důsledku své vlastní potřeby.“ (Matějček, Výbor z díla, 2005, s. 348)

„Markantní zvyšování kriminality dětí ze středních vrstev, a zvláště překvapivé je navýšení počtu kriminálně jednající mládeže z nejlépe situovaných vrstev. Nicméně ve všech výzkumech se stále ukazují, jako nejpříznivější živná půda kriminálního chování mládeže nejnižší vrstvy společnosti, vrstvy lidí bez kvalifikace nebo s nejnižší kvalifikací, vrstvy, v nichž je největší chudoba a největší nezaměstnanost. Novodobé přelévání kriminality i do společenských lépe situovaných rodin se dá interpretovat, jako následek klesajícího vlivu rodiny na chování dospívajících dětí ve všech společenských vrstvách.“ (Kroftová, Matoušek, Mládež a delikvence, 2003, s. 41)

„Dohled (monitoring) je další parametr rodičovského chování, který má prokazatelnou souvislost se souběžným, nebo pozdějším delikventním chováním dítěte. Míří se jím míra rodičovské informovanosti o tom, co dítě dělá ve volném čase, s jakými kamarády se stýká, kde se zdržuje, když není doma, kdy se vrací domů, v jakém stavu. Čím hůře

rodiče monitorují své dítě, tím je podle studií větší pravděpodobnost, že se dítě dopustí trestného činu. Rizikovým faktorem pro dítě je nepochybně i nepřítomnost rodičovské postavy v rodině. V rodině delikventně se chovajících mladých lidí chybí nejčastěji otec. Chlapec pak postrádá vzor, s nimž by se mohl identifikovat, děvče postrádá model mužského chování, děti obojího pohlaví postrádají druhý zdroj opory a druhou autoritu. Také matka dětí je více zatížena nároky výchovy, než matka, která děti vychovává společně s manželem." (Kroftová, Matoušek, Mládež a delikvence, 2003, s. 45)

„Ke školám ještě přibyla kolektivní zařízení pro předškolní děti - jesle a mateřské školy, což snížilo počet let, po něž jsou v péči rodiny. Děti mohou navštěvovat kromě škol ještě různé mimoškolní zájmové kroužky. Celková doba, kterou děti zejména děti sociálně lépe postavených rodičů - tráví v péči organizací během dne, je téměř stejná, jako doba již v zaměstnání tráví jejich rodiče pracující na plný úvazek. Neorganizovaného času dětí se zmocňují média, mezi nimi především televize, a část zábavního průmyslu specializujícího se na dětskou klientelu, jež dětem nabízejí vysoce zpracované představy." (Kroftová, Matoušek, Mládež a delikvence, 2003, s. 38)

„Na školu klade společnost řadu požadavků. Škola by měla děti nejen kvalifikovat pro budoucí práci, ale také je vychovávat k občanské angažovanosti, a to ve spolupráci s rodinou. Není vždycky snadné skloubit zájmy společnosti, rodiny a školy. Rodiny někdy se školou spolupracovat nechtějí, mají jiné hodnotové preference než škola. Škola má přihlížet nejen k postojům rodičů, ale i k individuálním potřebám dítěte." (Kroftová, Matoušek, Mládež a delikvence, 2003, s. 67)

„Nezájem učitele či agresivita mohou být také živnou půdou šikanování ve třídě. Vyšší riziko sociálního selhání mají děti, které ve škole špatně prospívají, s vyšším potenciálem agresivity, s vlastní subkulturou „odpojenou" od vlivu učitele a školy, napojenou na potenciálně asociální vlivy." (Kroftová, Matoušek, Mládež a delikvence, 2003, s. 76)

„Hlavním prostředkem hledání vlastního „já" má být vrstevnická skupina, jež se na prahu dospělosti stane nejvýznamnější referenční skupinou, zaštiťující svým vlivem všechny ostatní skupiny, včetně původní rodiny. Děti tráví čím dále více času ve formálních skupinách v kolektivních zařízeních (ve škole, v zájmových organizacích)

i v neformálních skupinách v místě bydliště. Tyto skupiny jsou mnohem větší než rodina a vliv učitelů, vychovatelů na děti je v nich výrazně menší než v rodině." (Kroftová, Matoušek, Mládež a delikvence, 2003, s. 82)

„Pro rizikovou mládež z dysfunkčních rodin je vrstevnická skupina důležitější, než pro mladé lidi vyrůstající v rodinách, kde dětem poskytují přiměřenou míru podpory a vedle toho jim přiměřeně vytyčují meze dovoleného chování. Pro dítě vychovávané funkční rodinou představuje každá vrstevnická skupina více nebo méně stresující nárok, obstat v očích vrstevníků, jako někdo, kdo je v pořádku, kdo plně sdílí její hodnoty. Nároky na konformitu jsou ve vrstevnické skupině mládeže obvykle vyšší, než ve všech jiných skupinách. Zahrnují nejen způsob vyjadřování, ale i úpravu zevnějšku, druh preferované hudby, způsob chování k opačnému pohlaví, postoj ke škole, případně k práci, k rodičům, k penězům, k sexualitě, ke kouření, k drogám, k alkoholu.

U frustrovaných dětí s nízkou podporou rodiny je pravděpodobné, že potřeba kladného přijetí vrstevnickou skupinou bude ještě silnější, než u dětí s dobrým rodinným zázemím. Tyto skupiny se buď úplně vymknou běžným mechanismům sociální kontroly (přestanou chodit do školy) vytvoří si vlastní hodnotové preference a chovají se vysoce autonomně, anebo se kontrole vymknou v době svého volna. Některé party jsou ke své kriminální činnosti přivedeny tím, že tráví čas v hernách, na diskotékách a záhy se jim přestane dostávat prostředků na tento způsob života. Začnou si je opatřovat drobnými krádežemi, jež pak přerůstají v organizované, plánované akce. Jiné party vede ke kriminalitě nuda." (Kroftová, Matoušek, Mládež a delikvence, 2003, s. 83)

Vliv médií

„O vlivu médií, a zejména televize a internetu na socializaci dnešních dětí a mládeže nemůže být pochyb. Děti a dospívající tráví spoustu času sledováním televize, počítačů a internetu. Čas, který těmto aktivitám věnují je mnohem delší, než všechny ostatní mimoškolní činnosti, jimž se děti a dospívající v naší kultuře věnují." (Kroftová, Matoušek, Mládež a delikvence, 2003, s. 100)

„Negativní jevy

- *samoučelné zobrazování násilí a jeho zlehčování,*
- *vulgární zobrazování sexu a lidského těla snižující lidskou důstojnost,*
- *agresivita zaměřená proti některým náboženským, politickým, sociálním, etnickým či jiným skupinám,*
- *špatný příklad pro děti a mladistvé ohrožující jejich psychický, morální a sociální vývoj.”* (Kroftová, Matoušek, Mládež a delikvence, 2003, s. 101)

Komunikace na sociálních sítích může být také velmi rizikové.

„Vliv živých lidí, s nimiž děti a mládež tráví čas je pro ně mnohem důležitější než vliv médií.” (Kroftová, Matoušek, Mládež a delikvence, 2003, s. 105)

„Nejvýznamnějším prostředkem sociální prevence je výchova dětí v rodinách a výchova dětí ve školách. Preventivně mohou působit i nevládní organizace. Vlivným nástrojem je také sociální politika státu ovlivňující systém vzdělávání, zaměstnanost, stabilitu rodiny, fungování policejního a soudního aparátu a dalších institucí zabývajících se rizikovou mládeží.” (Kroftová, Matoušek, Mládež a delikvence, 2003, s. 266)

„Primární prevenci na školách se má podle programu sociální prevence a prevence kriminality schváleného vládou zabývat Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR. Úkolem MPSV ČR je především se zabývat sekundární prevencí zaměřenou na ohrožené mladé lidi, jejich rodiny a na skupiny mládeže.” (Kroftová, Matoušek, Mládež a delikvence, 2003, s. 288)

„Pomoc takovým to dětem a rodičům můžeme najít ve střediscích výchovné péče pro děti a mládež. Zřizování středisek umožňuje zákon o předškolních a školských zařízeních č. 395/1991Sb.

Ve střediscích má být podle uvedeného zákona poskytována všestranná preventivně výchovná péče dětem a mládeži s negativními společenskými projevy. Děti i jejich rodiče se mohou účastnit programů střediska dobrovolně. Střediska nabízejí pomoc dětem a mládeži ve věku od 10 -26 let.

- krizová pomoc, terapeutické programy individuální a skupinové (posilování rodiny), kluby a diskotéky, zájmové kroužky, doučovací programy pro klienty a mnohé další.” (Kroftová, Matoušek, Mládež a delikvence, 2003, s. 201)

Nízkoprahová zařízení a sociálně aktivizační služby pro děti a mládež či rodiny s dětmi, poskytují ambulantní služby dětem a mládeži ohroženým sociálním vyloučením. Služba je určena rizikovým, neorganizovaným dětem a mládeži, kteří jsou ohroženi sociálně - patologickými jevy. Základním prostředkem pro navázání kontaktu s cílovou skupinou je nabídka volnočasových aktivit. Cílem je zlepšit kvalitu života cílové skupiny předcházením, snížením sociálních a zdravotních rizik souvisejících s jejich způsobem života, umožnit jim lépe se orientovat v jejich sociálním prostředí a vytvářet podmínky, aby v případě zájmu mohli řešit svoji nepříznivou sociální situaci. Služba zajišťuje výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím a pomoc při prosazování práv a zájmů.

([http://www. MPSV.cz/](http://www.MPSV.cz/))

2.7 Dílčí závěr

Důležitým prvkem je nabídka úpravy pracovní doby a pracovního režimu, ale i místa výkonu práce (zejména práce doma) podle potřeb zaměstnanců.

Využívání zkrácené pracovní doby (méně než 30 hodin týdně) je v Evropě poměrně nízké. Jak uvádí Sirovátka ve své knize, v Nizozemí a Velké Británii je tento typ pracovního poměru spíše normou než výjimkou, zejména v případě žen a matek. V Nizozemí pracuje na zkrácený úvazek více než 60% žen a týká se to 85 % pracujících matek. Ve Velké Británii 51% žen a týká se to 66% pracujících matek. Ve všech evropských zemích mezi počtem dětí a prací na zkrácený úvazek u žen existuje pozitivní vztah.

Možnost pracovat je pro matky samoživitelky velmi důležité. Nárůst rodin, kde jsou rodiče bez práce je úzce spojen s nárůstem dětské chudoby.

Doporučovaným a propagovaným principem je podpora zaměstnanosti rodičů, především matek, a zvláště pak matek samoživitelek.

Ženy, které jsou zaměstnané, bývají více omezeny domácností a potřebami dětí.

Důležitým faktorem určujícím postavení žen na trhu práce je mateřství.

Sladění rodinného a pracovního života je pro ženy velice obtížné období, které je spojené s narozením a výchovou dětí. Nejvíce jsou na trhu práce znevýhodněny ženy - matky malých dětí.

České ženy jsou výrazně podhodnoceny nejen ve vysokých administrativních a manažerských pozicích, ale i na pozicích se zodpovědností za podřízené pracovníky.

Je evidentní, že určité charakteristiky ženské pracovní síly (zejména spojené s rolí matek) se promítají do pozice žen na trhu práce, a můžeme najít rozdíly v zaměstnanosti mužů a žen.

V mírách zaměstnanosti se Česká republika liší, jak vyšší mírou zaměstnanosti žen, tak i vyššími genderovými rozdíly. ČR má obecně vyšší zaměstnanost, ale zároveň vysoké genderové rozdíly indikující vyšší znevýhodnění podle pohlaví. Relativně vysoká zaměstnanost českých žen je doprovázena nízkou zaměstnaností specifických skupin žen, zvláště pak žen s malými dětmi.

Úroveň vzdělání je důležitým faktorem pro zaměstnanost žen i pro genderové rozdíly v míře zaměstnanosti. U vzdělanějších žen je míra zaměstnanosti mnohem vyšší, než u žen z nižších vzdělanostních skupin, a to v případě částečných i plných úvazků.

„Moderní věda objevila starou pravdu, dítě potřebuje lásku!“

(Matějček, Rodiče a děti, 1989, s. 39)

Neznamená to, nějaké přehnané hýčkání a rozmazlování. Ale znamená to, že dítě má mít ve svém prvním společenství hluboký pocit jistoty, že k někomu patří, kdo je neopustí, na koho může spoléhat, kdo je prostě jeho. Ve většině případů jsou to právě matky.

Člověk si vytváří svou společenskou roli také podle pohlavní příslušnosti, už od raného dětství přes školní věk, až do dospělosti.

Dítě v rodině poznává myšlenky, ideály, systémy hodnot, světové názory, názory svých blízkých, ale ne v knižní podobě, ale tak, jak je lidé uvádějí do své každodenní, životní praxe.

O dětech vychovávaných jen matkou můžeme slyšet často rozdílné názory. Někteří soudí, že je to vždy špatné, jiní ukazují, že to nijak nevádí a další dokonce dokazují, že mnoho úspěšných, ba dokonce vynikajících lidí bylo vychováváno jen matkami, a že je to tedy vlastně výhoda.

„Psychologické studie ukázaly, že jsou zhruba čtyři okruhy potřeb, které musí být dobře uspokojeny, aby se dítě po duševní stránce mohlo vyvíjet zdravě, a aby se mohlo dobře zapojit do společnosti. V normální úplné rodině se tyto potřeby uspokojují přirozeným, normálním soužitím. V neúplné rodině je k tomu třeba více uvědomění a více zaměřeného úsilí. Osamělá matka, může být od počátku příliš pracovně zatížena nebo zaujata jinými osobními problémy. Mohlo by se stát, že se dítěti bude méně věnovat, a že je tedy svým způsobem bude zanedbávat. Má méně příležitostí se s někým jiným podělit o svou práci o své starosti i o radosti.

Druhým okruhem potřeb, které přicházejí později, jsou potřeby sociálního učení. Je však pravděpodobnější, že dítě osamělé matky přijde do jeslí v časnějším věku, a že tam bude trávit delší denní dobu. V takovém případě je ovšem situace pro matku zvláště náročná, neboť je třeba nejen mateřského citu, ale i vychovatelského taktu a uvědomění,

aby dovedla dítěti svou nepřítomnost vynahradit a přitom ve výchovném procesu s kolektivním zařízením úzce spolupracovala.

Třetím okruh potřeb je z oblasti citové. Není důvodu, proč by se citový vztah dítěte k ní se vším blahodárným, co s sebou přináší, neměl vytvořit tak, jak se vytváří u jiných dětí. Konečně potřeby související se společenským zapojením dítěte. V tomto směru jsou děti osamělých matek přece jen ve zřejmé nevýhodě, zvláště když role vlastního otce, nebyla nahrazena jinou vhodnou osobou. " (Matějček, Rodiče a děti, 1989, s. 62)

Důležitá je také otázka věku dítěte. Dítě i matka potřebuje v každém vývojovém období jiný druh pochopení, pomoci a vedení. „*Chlapcům a děvčatům vyrůstajícím jen s matkami hrozí určité nebezpečí, že by mohli zůstat příliš dlouho citově nezralými. Jestliže se v úplné rodině nedostává dítěti dost podnětů, dost citové odezvy, dost pochopení dost příkladů od jednoho, je možné si najít přirozenou náhradu u druhého. V případě samotné matky tato možnost není. Tím tedy více záleží na její osobnosti a na pomoci, které se jí dostává od okolní společnosti, ať je to širší okruh příbuzenstva, přátel známých, nebo sociální služba či jiné společenské instituce. Nejde jen o pomoc hmotnou, ale především psychologickou a společenskou.*" (Matějček, Rodiče a děti, 1989, s. 63)

„Běžnou zkušeností je, že v některých případech výchova samotnou matkou vede k rychlejšímu vyspívání dítěte a k úspěšnějšímu společenskému zařazení, než za jiných okolností. Jsou-li splněny tři základní okruhy potřeb, (stimulace, učení, citový vztah) problematický je okruh čtvrtý oblast společenských vztahů.

Psychologie učí, že mírná tíseň, mírné napětí z překážek mírná úzkost povzbuzují snahu a činnost. Jestliže dítě, které má dobrý výchovný základ, se ocitne v situaci mírné tísně, zvyšuje to jeho snahu překážky překonávat. Pak je ovšem možné, že takový mladý člověk bude iniciativnější, cílevědomější, jistější ve svém vystupování i podnikání, než jiný, který vyrostl v dokonalém pohodlí a hmotném i citovém zajištění."

(Matějček, Rodiče a děti, s. 64)

3. Právní ošetření a možnosti zabezpečení matek s dětmi

Dodržování právních norem

„Problematikou rovných příležitostí pro ženy a muže se zabývá jak česká, tak i mezinárodní legislativa. Z českých právních norem se jim věnuje např. Listina základních práv a svobod, Zákoník práce, Zákon o zaměstnanosti, Zákon o inspekci práce, Zákon o mzdě a Zákon o platu. Se vstupem do Evropské unie je do českého práva postupně zaváděna řada evropských směrnic formou euro novel zákoníku práce. Jedna se například o:

- *zákaz jakékoliv diskriminace z důvodu pohlaví,*
- *zásada stejné odměny za stejnou práci (práci stejné hodnoty),*
- *zásada rovného zacházení s muži a ženami, pokud jde o odbornou přípravu, přístup k zaměstnání, služební povýšení, pracovní podmínky,*
- *bližší vymezení pojmů pozitivní a negativní diskriminace,*
- *obtěžování a sexuální obtěžování.*

Zaměstnavatelé by si měli být vědomi, že při porušování pravidel rovných příležitostí jim hrozí riziko soudních sporů a sankce ze strany úřadů práce a inspektorátů práce, až do výše 500 000 Kč. Kromě pokuty za porušování zákonných norem navíc zaměstnavatel, jemuž jsou prokázány diskriminační praktiky, utrpí ztrátu dobrého jména u svých zákazníků i obchodních partnerů."

(http://www.lidske-zdroje.org/data/file/rovne-prilezitosti/rp_konkurencni-vyhoda.pdf)

3.1 Zákoník práce

Pracovně právní vztahy a zaměstnanost

„Pracovně právní vztahy jsou v České republice již od poloviny šedesátých let 20. století určovány zákoníkem práce - zákon č. 65/1965 Sb., zákoník práce, který byl více než třicetkrát novelizován.

Po společenských změnách v roce 1989 jsou vysledovatelné snahy o redefinování oblasti pracovního práva a vytvoření moderního kodexu práce. Tato snaha byla umocněna přípravou ČR na vstup do EU a plněním předvstupních kritérií. Odpovědí na zmíněné požadavky je nový zákoník práce (zákon č. 262/2006 Sb.)

Nová koncepce zákoníku práce. Tento kodex pracovního práva do sebe soustředil několik do té doby platných právních předpisů, naopak z něj byla částečně vydělena oblast bezpečnosti a ochrany při práci (BOZP).

Například zákon o mzdě č. 1/1992 Sb., zákon o platu č. 143(1992, zákon o cestovních náhradách č. 119/1992 Sb., vyhláška o pracovních úlevách studujících při zaměstnání č. 140/1968 Sb., a další. Doprovodným zákonem č. 264/2006 Sb., bylo změněno více než 50 dalších zákonů.

Nový zákon č. 309/2006 Sb., kterým se upravují další požadavky bezpečnosti a ochrany zdraví při práci v pracovněprávních vztazích a o zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví při činnosti, nebo poskytování služeb mimo pracovněprávní vztahy.

„Zákoník práce vychází z principu „co není zakázáno, je dovoleno“. Přínosem je posílení principu liberalizace, tj. větší smluvní volnost účastníků pracovněprávních vztahů. Pro pracovněprávní vztahy je možné uplatnit princip delegace, tzn., že zákoník práce výslovně odkazuje na ty případy, kdy mají být použita ustanovení občanského zákoníku, např. závazkové vztahy, promlčení, zastoupení v pracovněprávních vztazích. Nový zákoník práce zavedl nové pojmy a instituty, některé naopak zrušil. Nově upravil ochranu osobních práv zaměstnanců, zaměstnávání na základě občanskoprávních smluvních vztahů.“ (Tomeš, a kolektiv, Sociální správa, 2002, 2009, s. 215)

„Listina základních práv a svobod. Občan nemá právo na konkrétní zaměstnání, ale na pracovní uplatnění, tj. na pomoc při hledání práce a finanční pomoc v období, kdy

zaměstnání nemá. Právo je zaručeno Listinou základních práv a svobod, která je součástí ústavy ČR, a to články 26 - 29 (usnesení předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb.)

Stěžejním právním předpisem, jímž stát zajišťuje právo na práci, je zákon o zaměstnanosti (zákon č. 435/2004 Sb., ve znění pozdějších předpisů)

Úkolem státu v oblasti zaměstnanosti je zabezpečit ústavní právo občana ČR na práci. Podrobnosti stanoví kromě zákona o zaměstnanosti zejména zákoník práce (zákon č. 262/2006 Sb., ve znění pozdějších předpisů) a vládní nařízení o minimální mzdě."

(Tomeš, a kolektiv, Sociální správa, 2002, 2009, s. 209, 210)

Kontrola dodržování pracovněprávních předpisů

„Vláda rozvíjí prostřednictvím úřadů práce kontrolní činnost v oblasti zaměstnanosti. Ta se zaměřuje na dodržování pracovněprávních předpisů u zaměstnavatelů, a v jejich organizačních jednotkách s výjimkou pracovních podmínek vyplývajících z předpisů o bezpečnosti a ochraně zdraví při práci. Kontrola těchto podmínek spadá především do kompetence úřadů bezpečnosti práce. Úřady práce jsou oprávněny kontrolovat dodržování právních předpisů a zaměstnanosti, zákoníku práce, zákona o kolektivním vyjednávání, zákonů upravujících odměňování zaměstnanců, při platební neschopnosti zaměstnavatele." (Tomeš, a kolektiv, Sociální správa, 2002, 2009, s. 214)

3.2 Vyhlášky a nařízení MPSV

„Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR (MPSV) je ústředním orgánem státní správy pro pracovněprávní vztahy, bezpečnost práce, zaměstnanost a rekvalifikaci, kolektivní vyjednávání, mzdy a jiné odměny za práci, důchodové pojištění, nemocenské pojištění, úrazové pojištění, sociální péči, péči o pracovní podmínky žen a mladistvých, právní ochranu mateřství, péči o rodinu a děti, péči o občany, kteří potřebují zvláštní pomoc, a pro další otázky sociální politiky.“ (Tomeš, a kolektiv, Sociální správa, 2002, 2009, s. 90)

Hlavním úkolem MPSV je příprava dlouhodobých systémových opatření a příslušných právních předpisů a podpora rozvoje kvality poskytovaných sociálních služeb. Cílem je, umožnit rodičům lepší slučitelnost jejich rodičovské a profesní role v případě, že nechtějí rezignovat ani na své rodičovství a ani na svou profesní realizaci. Při vytváření podmínek k realizaci lepší slučitelnosti profesních a rodinných rolí je však nutné nejen vyvážené zohlednění zájmů rodičů, ale rovněž i dětí. Předpokladem lepší slučitelnosti profesních a rodinných rolí je zejména existence opatření, pracovněprávní povahy a existence finančně a teritoriálně dostupných služeb péče o děti (zejména do tří let jejich věku, předškolního a mladšího školního věku dítěte).

V souvislosti s těhotenstvím, porodem a následnou péčí o dítě existuje v České republice řada opatření směřujících ke zvýšené ochraně a zvýhodnění žen-matek v pracovněprávních vztazích. První v řadě péče o matky je mateřská dovolená. Pokud se zaměstnankyně vrátí po skončení mateřské dovolené, nebo rodičovské dovolené v rozsahu doby, po kterou žena může čerpat, je zaměstnavatel povinen zařadit ji na původní pracoviště, nebo poskytnou náhradu podle pracovní smlouvy. Po skončení mateřské dovolené může matka pokračovat v rodičovské dovolené, která je nejméně do tří let věku dítěte.

Zaměstnavatel je povinen podle zákoníku práce umožnit nejen matkám, ale i ostatním zaměstnancům pracovní volno. Matky toto využívají zvláště, k návštěvě lékařů s dětmi, nebo při ošetřování dítěte v nemoci.

V zákoníku práce je zahrnuta úprava pracovní doby. Zaměstnavatel je povinen přihlížet k potřebám matek pečujících o děti, a tudíž přizpůsobit pracovní dobu, nebo práci

přesčas. Bohužel zaměstnavatelé ve většině případů k takovým věcem nepřihlíží. Pokud je práce dána na směny hledí, aby je zaměstnanci plně dodržovali, nevyjímaje matky s dětmi. Částečné úvazky zatím u nás nejsou rozšířeny v porovnání s ostatními státy. Nabízí se i možnost dle zákoníku práce pro matky s dětmi práce konaná doma. Tento případ bohužel nelze využít u většiny profesí a zaměstnavatelů. Tato varianta se dá využít snad jen u malého procenta zaměstnaných matek, např. manažerek, spisovatelek popřípadě majitelek firem, ale většina zaměstnání vyžaduje přítomnost ženy na půdě organizace. (<http://www.MPSV.cz/>)

Možnosti zabezpečení matek s dětmi

Osamělé matky se často ocitají v nepříznivé situaci, zvláště když si hledají vhodné zaměstnání, ne vždy se jim to povede hned na poprvé. A tak se stává, že tyto ženy se potýkají s dlouhodobou nezaměstnaností, nedostatkem finančních prostředků v krajním případě i sociálním vyloučením ze společnosti. Takové ženy se často ocitají na pokraji chudoby. Minimální příjem z dávek jednoho z rodičů, jen stěží dokáže pokrýt veškeré požadavky kladené na rodinu. V takovém případě se může obrátit na úřad práce ve svém bydlišti, a pomoc je možná i od jiných institucí, kterými se budeme v této kapitole zabývat. Od 1. 1. 2011 nastaly změny ve finanční podpoře rodin. Myslím, že to nebylo nejlepší řešení, snížit nebo úplně odbourat dávky potřebným rodinám. Mám obavy, aby těch sociálně vyloučených nebylo více po nové reformě.

3.3 Úřady práce a jejich programy

„Úřad práce je instituce ze zákona zprostředkovávající zaměstnání osobám, které jsou nezaměstnané.

Dále pak zajišťuje aktivní politiku zaměstnanosti a upravuje zákon o zaměstnanosti (§104 - 107). Aktivní politika zaměstnanosti je souhrn opatření vedoucích k zajištění maximální možné úrovně zaměstnanosti. Aktivní politiku zaměstnanosti zabezpečuje MPSV a úřady práce." (Tomeš, a kolektiv, Sociální správa, 2002, 2009, s. 212)

Na úřady práce se obrací lidé, kteří přišli o zaměstnání, ženy po mateřské dovolené, pokud jim zaměstnavatel ze zákona nedržel místo.

Jedna z možností, jak pomoci zabezpečit matky s dětmi v případě, že jsou nezaměstnané, je možnost zabezpečení z úřadu práce formou podpory v nezaměstnanosti.

Nárok na podporu v nezaměstnanosti má fyzická osoba s trvalým bydlištěm na území ČR, která v posledních třech letech před zařazením do evidence uchazečů o zaměstnání získala min. 12 měsíců důchodového pojištění.

Výše podpory v nezaměstnanosti se vypočítává z posledního průměrného měsíčního výdělku v zaměstnání, nebo z posledního vyměřovacího základu v rozhodném období přepočteného na jeden měsíc:

- první dva měsíce - **65 %**,
- další dva měsíce - **50 %**,
- po zbývající podpůrní dobu - **45 %**.

Délka pobírání podpory v nezaměstnanosti, je rozdělená podle věku. Pro osoby do padesáti let je to pět měsíců. Výjimkou nejsou ani osamělé matky s dětmi, pro ty platí stejná pravidla pěti měsíců, jen je u nich zvýšená péče. To znamená, že jsou přednostně zařazovány do rekvalifikací, pokud je třeba, častěji se provádí u těchto žen poradenská činnost. Zdravotní pojištění po dobu evidence na úřadu práce hradí stát. Sociální pojištění za nás stát nehradí, ale doba, po kterou budete vedeni v evidenci uchazečů o zaměstnání, se nám započítává jako účast na důchodovém pojištění, nejvýše však jeden rok. Nárok na podporu

v nezaměstnanosti končí po uplynutí podpůrní doby, nebo při nástupu do zaměstnání či zahájení samostatné výdělečné činnosti.

Změny, které nastaly na úřadech práce od 1. 1. 2011, se týkají převážně osob, které sami bez vážného důvodu ukončily zaměstnání se zaměstnavatelem. Podpora se v takovém případě snižuje na 45%. Dále se podpora nebude vyplácet lidem, kterým náleží odstupné nebo odchodné. Po jejich skončení má teprve uchazeč nárok na podporu v nezaměstnanosti. Dříve bylo možné si k podpoře přivydělávat do výše 4000 korun, ale podle nového zákona tato možnost odpadá.

Rekvalifikace je jeden z nástrojů aktivní politiky zaměstnanosti, který zabezpečují úřady práce pro uchazeče o zaměstnání v případech, kdy poptávka na trhu práce neodpovídá nabídce pracovních sil a případná rekvalifikace umožňuje nové nebo další uplatnění ve vhodném zaměstnání. Rekvalifikace jsou určeny pro uchazeče, nebo zájemce o zaměstnání, kteří chtějí získat novou kvalifikaci, nebo rozšířit stávající. Při určování obsahu a rozsahu rekvalifikace se vychází s dosavadní kvalifikace, schopností a zkušeností uchazeče, zdravotního stavu za účelem získání nových znalostí a dovedností. Mezi rekvalifikační programy se neřadí studium na středních nebo vysokých školách.

Zajištění rekvalifikace od úřadů práce je na základě dohody s uchazečem, nebo zájemcem o zaměstnání. Úřad práce hradí náklady na rekvalifikace a nutné náklady spojené s ní. Formy rekvalifikace mohou být ve vzdělávacích programech profesního vzdělávání, nebo k získání pracovních dovedností popřípadě v rámci vzdělávacích programů. (<http://www.MPSV.cz/>)

Jak uvádí sociologové, rekvalifikační programy jsou založeny na předpokladu, že nezaměstnanost je způsobena nedostatečnou, nebo velmi malou kvalifikací. Ve skutečnosti je, ale nezaměstnanost způsobena především nedostatkem pracovních míst.

Možná pomoc s hledáním zaměstnání lze najít také u agentur práce. *„Agentury práce jsou soukromoprávní osoby provádějící zprostředkování zaměstnání na území ČR, nebo z území ČR do zahraničí a naopak. Zprostředkování zaměstnání provádí agentury práce bezplatně. Úhrada nesmí být požadována od fyzické osoby, již je zaměstnání zprostředkováno.“* (Tomeš, a kolektiv, Sociální správa, 2002, 2009, s. 226)

3.4 Správa sociálního zabezpečení (SSZ) a jejich pomocné programy

„Pomocí státní sociální podpory jsou řešeny sociální situace. Jedná se o sociální situace, kdy je účelné rodinu s dětmi podpořit.“ (Tomeš, a kolektiv, Sociální správa, 2002, 2009, s. 66)

System státní sociální podpory je upraven zákonem č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů.

Pojem státní sociální podpory označuje dávky, poskytované osobám (rodinným příslušníkům) ve společensky uznaných sociálních situacích, kdy stát přes jejich vyplácení z části přebírá spoluzodpovědnost za vzniklou sociální situaci. V rámci systému státní sociální podpory je poskytován: přídavek na dítě, rodičovský příspěvek, sociální příplatek, příspěvek na bydlení, porodné, pohřebné a dávky pěstounské péče. Finanční podpora matek s dětmi se skládá z několika oblastí. V oblasti daňové, je to zvýhodnění na vyživované dítě žijící s matkou v domácnosti. Dále pak pomoc v oblasti sociálního zabezpečení.

Přídavek na dítě je základní dlouhodobou dávkou poskytovanou rodinám s dětmi. Nárok mají rodiny s příjmem do 2,4násobku životního minima. Přídavek na dítě je poskytován ve třech výších podle věku dítěte.

Věk nezaopatřeného dítěte	Přídavek na dítě v Kč měsíčně
do 6 let	500
6 – 15 let	610
15 – 26 let	700

Rodičovský příspěvek pobírá rodič, který po celý kalendářní měsíc osobně, celodenně a řádně pečuje o dítě, které je nejmladší v rodině. Rodičovský příspěvek je stanoven ve čtyřech výměrách daných v pevných měsíčních částkách - zvýšené (11 400 Kč), základní (7 600 Kč), snížené (3 800 Kč) a nižší (3 000 Kč). Rodič si může zvolit čerpání rodičovského příspěvku po dobu dvou, tří nebo čtyř let. Volbou doby čerpání si rodič zároveň volí i k ní příslušnou výši příspěvku."

Podmínkou nároku na rodičovský příspěvek je, že dítě mladší 3 let nenavštěvuje jesle, nebo jiné zařízení pro děti předškolního věku déle než 5 kalendářních dnů v kalendářním měsíci. Dítě, které dovršilo 3 roky věku, může pravidelně navštěvovat mateřskou školu, nebo jiné podobné zařízení v rozsahu nepřevyšujícím 4 hodiny denně, nebo nejvýše 5 kalendářních dnů v kalendářním měsíci. Příjmy rodiče nejsou sledovány. Rodič může při nároku na výplatu rodičovského příspěvku zlepšovat sociální situaci rodiny výdělečnou činností, ale musí v této době zajistit péči o dítě jinou zletilou osobou." ([http://www. MPSV.cz/](http://www.MPSV.cz/))

Délka čerpání, výše výměry a moment volby variant Rodičovského příspěvku

Délka čerpání (do věku dítěte)	Výměra	Částka v Kč (měsíčně)	0 až 22 týdnů (nárok na PPM)	Rozhodovací moment pro volbu varianty
do 2 let	zvýšená	11 400	PPM ve výši nejméně 380 Kč/den	do konce II. kalendářního měsíce po kalendářním měsíci, v němž dítě dosáhlo 22 týdnů
do 3 let	základní	7 600	PPM	do konce kalendářního měsíce, v němž dítě dosáhlo 9 měsíců
do 4 let	základní od narození nebo po PPM do 9. měsíce věku dítěte	7 600	nárok na PPM může, ale nemusí vzniknout	volba varianty se neprovádí
	snížená od 10. měsíce věku dítěte	3 800		

Sociální příplatek, jehož cílem je pomáhat rodinám s nízkými příjmy, krýt náklady spojené se zabezpečováním jejich potřeb. Nárok na sociální příplatek je vázán na péči o nezaopatřené dítě a na stanovenou hranici příjmů v rodině, která v předchozím kalendářním čtvrtletí musí být nižší než dvojnásobek životního minima rodiny. Se zvyšujícím se příjmem rodiny se příplatek postupně snižuje.

Příspěvkem na bydlení se snaží stát přispívat na náklady na bydlení rodinám s dětmi s nízkými příjmy. Nárok na příspěvek na bydlení má vlastník nebo nájemce bytu přihlášený v bytě k trvalému pobytu, jestliže 30 % příjmů rodiny nestačí k pokrytí

nákladů na bydlení a zároveň těchto 30 % příjmů rodiny je nižší než příslušné normativní náklady stanovené zákonem.

Porodné touto dávkou se matce jednorázově přispívá na náklady, související s narozením dítěte. Výše porodného činí 13 000 Kč na narozené dítě. Podle změn od 1. 1. 2011 by měl být nárok na porodné pouze v případě, jedná-li se o první dítě.

Osamělé matky mohou využít i nefinanční formu pomoci k podpoře jejich mnohdy neřešitelné situace pomocí sociálního poradenství, nebo služby sociální prevence na podporu fungující rodiny, nebo při harmonizaci práce a rodiny.

Důležitá otázka pro osamělé matky, které si hledají zaměstnání je kam dát děti, když bude v zaměstnání. Tuto otázku již musí mít vyřešenou, dříve než se bude ucházet o zaměstnání. V současné době jsou již méně častým zařízením pro malé děti jesle. Většinou v každém větším městě existují, ale zájem o ně už není tak velký, vzhledem k tomu, že matky bývají na mateřské dovolené do tří let věku dítěte a někdy i déle. Dalším zařízením pro děti jsou mateřské školy. Péče o děti starší 3 let je v ČR zabezpečena prostřednictvím finančně dostupných mateřských škol, které jsou plně využívány, nicméně k lepší slučitelnosti profesních a rodinných rolí by pomohlo větší přizpůsobení těchto služeb potřebám rodin s dětmi (např. problematika otevíracích hodin nebo podmínky přijímání dětí do zařízení). K dalším v řadě vzdělávacích zařízení pro děti jsou základní školy. V ČR je docházka do základní školy povinná. Školy poskytují i mimoškolní zařízení, jako jsou školní družiny, kluby, různé zájmové kroužky pro děti, které rovněž pomáhají zejména matkám dětí mladšího školního věku skloubit práci a péči o děti. Veškerá zařízení mohou být i soukromá, ale poplatky budou vyšší a tak osamělé matky si takové zařízení ve většině případů nemohou dovolit a volí raději státní zařízení.

Další možná pomoc, která se nabízí pro matky s dětmi, je pomoc v hmotné nouzi. Pomoc v hmotné nouzi upravuje zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi. Podle zákona o pomoci v hmotné nouzi se poskytuje pomoc rodině, pokud rodina nemá dostatečné příjmy a její celkové sociální a majetkové poměry neumožňují uspokojení základních životních potřeb jejích členů. Zákon o pomoci v hmotné nouzi zároveň napomáhá řešení některých nárazových životních situací, které nelze vyřešit jinak, než okamžitou pomocí." Dávky, které nabízí pomoc v hmotné nouzi jsou: Příspěvek na

živobytí, doplatek na bydlení, a mimořádná okamžitá pomoc. Pomoc v hmotné nouzi není časově omezena a je poskytována po dobu pokud je to nutné a vyžadují to okolnosti." (<http://www.MPSV.cz/>)

Mezi projekty evropského sociálního fondu je zařazen i projekt na podporu žen a rodin s dětmi. Projekty jsou zaměřeny na rovné příležitosti žen a mužů na trhu práce, dále pak sladění pracovního a rodinného života. Dále také na dlouhodobě nezaměstnané ženy, ženy se základním vzděláním, nebo s nízkou úrovní kvalifikace, rodiče s malými dětmi, rodiče vracující se po mateřské/rodičovské dovolené na trh práce.

(<http://www.MPSV.cz/>)

3.5 Azylové domy pro matky, poradenská činnost

Azylové domy poskytují pobytové služby na přechodnou dobu matkám s dětmi v nepříznivé sociální situaci spojené se ztrátou bydlení. Služba nabízí pomoc při zajištění stravy, poskytnutí ubytování, nebo pomoc při zajištění bydlení, pomoc při prosazování práv a zájmů, výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti. Tato forma pomoci není hrazena ze státních prostředků, ale musí je hradit klient.

Sociální poradenství poskytuje osamělým matkám s dětmi a osobám v nepříznivé sociální situaci potřebné informace přispívající k řešení jejich situace. Základní sociální poradenství je součástí všech druhů sociálních služeb. Odborné sociální poradenství zahrnuje občanské poradny, manželské a rodinné poradny. Služba obsahuje poradenství, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, terapeutické činnosti a pomoc při prosazování práv a zájmů. ([http://www. MPSV.cz/](http://www.MPSV.cz/))

3.6 Dílčí závěr

Problematika v zaměstnávání v současné době není jen u osamělých matek s dětmi, ale vůbec u žen. Všichni zaměstnavatelé vyžadují dodržování pravidel a zákonů od svých zaměstnanců, ale jak je tomu u samotných zaměstnavatelů?

Z vlastní zkušenosti mohu potvrdit, že zaměstnavatelé často jednají v rozporu se zákoníkem práce a vůbec je to netrápí. A zaměstnanci si většinou nemohou stěžovat, jinak je jim naznačeno „že mohou klidně jít, venku čeká spousta jiných lidí na zaměstnání“. Bohužel i to se stává, a tak zaměstnanci nezbyvá, pokud chce být zaměstnán, mlčet a pracovat dále, i když je to diskriminační.

Další problematikou v hledání zaměstnání je oslovení zaměstnavatelů. Osobně se s vámi nikdo nebaví, odvěti pouze zašlete si emailem životopis s motivačním dopisem, a dále vás budeme kontaktovat. Dnes se na každé volné místo vypisuje výběrové řízení. Velmi často se stává, že zaměstnavatelé, kterým pošlete životopis neměli ani tolik slušnosti reagovat. Věřím, že nabídek jim přichází spousta, ale slušnost, už se zřejmě v českých zemích nenosí. Dceru už mám téměř dospělou a kvalifikované zaměstnání je opravdu problém sehnat.

Dosti často se také stává, že místa, na něž byla vypsána výběrová řízení, již jsou obsazena někým z rodinných příslušníků, lidí z vyšších pozic. Tak mě často přijde, že si s lidmi pouze jen hrají. Potvrdila to i pracovnice zdejšího úřadu práce. Když jsem se ptala, co se s tím dá dělat, jen pokrčila rameny. Úřad práce ve většině případů žádnou práci nenabídne, a bylo mi řečeno, že si musí občané shánět sami. A tak člověk, který chce najít zaměstnání, nedělá nic jiného, než odepisuje na inzeráty na webových stránkách, ale ve většině případů zpětná vazba nepřijde. Dospěla jsem bohužel ke zjištění, že pokud člověk má známé na správných místech, může mít kvalitní zaměstnání, a ani vzdělání v tom tak velkou roli nehraje. Je to velmi smutné.

Po mém zjištění, mohu jen potvrdit, že není nic neobvyklého být dlouhodobě nezaměstnaný, zvláště když nemáte ty správné lidi na správných místech, a navíc jste osamělou matkou s dětmi. Dospěla jsem k známému principu „Co není zákonem zakázáno, je dovoleno.“

V zákonech není obsaženo, kdo přesně má být zaměstnán, a kdo ne, ale je věcí zaměstnavatelů komu dají přednost. V současné době nastává velký boj o pracovní místa, neboť je jich velký nedostatek, a tak nastává situace, že na jedno pracovní místo připadne i pět a více uchazečů. V takovém případě si mohou zaměstnavatelé pečlivě vybírat a předem vyřadí ty ženy, které mají malé děti, aby jim příliš neabsentovaly v zaměstnání.

Po právní stránce jsou ženy a matky s dětmi v zákonech ošetřeny dostatečně, jen je velkým problémem s dodržováním těchto zákonů a nařízení právě od zaměstnavatelů.

„Sociální příjmy netvoří zdaleka tak významnou část příjmů rodin, jak bychom mohli podle stereotypů o osamělých matkách očekávat. Jakmile ženy v jejich čele pracují, jejich příjem (i když relativně nízký) zpravidla přesahuje hranici životního minima, a přičte-li se k němu určené výživné od otce dětí, ve většině případů jim nevzniká nárok na žádné sociální dávky (kromě přídatků na děti). Na odbory sociální péče se obrací matky jen tehdy, když mají více než dvě děti nebo pokud je jejich plat společně s určeným výživným tak nízký, že nedosahují životního minima. O pomoc se také častěji obracejí v prvním období bezprostředně po rozvodu, než se jejich ekonomická situace stabilizuje.“

(<http://www.soc.cas.cz/info/cz/25053/Ekonomicka-situace-matek-po-rozvodu.html>)

PRAKTICKÁ ČÁST

4. Rozhovor s matkami a návštěva azylového domu

4.1 Rozhovor s osamělými matkami s jedním a více dětmi

V praktické části se zabývám řízeným rozhovorem s osamělými matkami s dětmi, které jsou znevýhodněny na trhu práce. Oslovila jsem šest matek, které mi poskytly odpovědi na moje připravené otázky. Rozhovor byl anonymní, a proto matky uvedu pod čísly.

Matka č. 1

Věk: 33 roků

Stav : *rozvedená*

Počet dětí: *1 12 roků*

Vzdělání: *ÚSO*

Zaměstnání: *Účetní*

Jak dlouho nezaměstnaná: **půl roku**

Nabízená práce od ÚP: **Ne**

Nabízené rekvalifikace od ÚP: **podvojně účetnictví**

Omezení pro možnou práci (dětí, zdravotní stav): **pracovní doba, dojíždění do zaměstnání**

Byl pro Vás velký problém najít si práci: **Ano**

Zajištění dětí (škola, školka, jiné hlídání): **škola, babička**

Bydlení: **u rodičů**

Možné problémy s bydlením: **Ne**

Příjem (ne kolik, ale odkud pokud práce není): **podpora, sociální dávky, výživné, později příjem ze zaměstnání.**

Možná pomoc (rodina, úřady, azylový dům, kamarádi, přátelé): **rodina**

Vyhlídky do budoucna (jakou práci apod.): **lukrativnější zaměstnání**

Matka č. 2

Věk: 41

Stav: **rozvedená**

Počet dětí: **3**

Vzdělání: **ÚSO**

Zaměstnání: **VPP - pečovatelka**

Jak dlouho nezaměstnaná: **po MD 6. měsíců**

Nabízená práce od ÚP: **právě pečovatelka na - Veřejně prospěšné práce**

Nabízené rekvalifikace od ÚP: **PC**

Omezení pro možnou práci (děti, zdravotní stav): **děti**

Byl pro Vás velký problém najít si práci: **ANO**

Zajištění dětí (škola, školka, jiné hlídání): **starší sourozenci**

Bydlení: **byt v osobním vlastnictví**

Možné problémy s bydlením: **ne, pokud budu platit nájem**

Příjem (ne kolik, ale odkud pokud není práce): **podpora v nezaměstnanosti, sociální dávky, při zaměstnání výdělek**

Možná pomoc (rodina, úřady, azylový dům, kamarádi, přátelé): **rodina, přátelé**

Vyhlídky do budoucna (jakou práci apod.): **rekvalifikace, výnosnější zaměstnání**

Matka č. 3

Věk: 27

Stav: **rozvedená**

Počet dětí: **1**

Vzdělání: **výuční list**

Zaměstnání: **nezaměstnaná**

Jak dlouho nezaměstnaná: **1 rok**

Nabízená práce od ÚP: **Metra Blansko**

Nabízené rekvalifikace od ÚP: **ANO -podnikání**

Omezení pro možnou práci (děti, zdravotní stav): **dítě, vícesměnný provoz**

Byl pro Vás velký problém najít si práci: **ANO**

Zajištění dětí (škola, školka, jiné hlídání): **škola, družina**

Bydlení: **podnájem - soukromý byt**

Možné problémy s bydlením: **ANO - nejistota, finanční zajištění**

Příjem (ne kolik, ale odkud pokud není práce): **podpora v nezaměstnanosti, příjem z brigády + sociální dávky do životního minima**

Možná pomoc (rodina, úřady, azylový dům, kamarádi, přátelé): **sourozenci, přátelé**

Vyhlídky do budoucna (jakou práci apod.): **dobře placené zaměstnání, jisté bydlení**

Matka č. 4

Věk: 40

Stav: **rozvedená**

Počet dětí: **2**

Vzdělání: **výuční list**

Zaměstnání: **nezaměstnaná**

Jak dlouho nezaměstnaná: **3 roky**

Nabízená práce od ÚP: **žádná**

Nabízené rekvalifikace od ÚP: **žádné**

Omezení pro možnou práci (děti, zdravotní stav): **1. stupeň invalidity, operace kyčelního kloubu**

Byl pro Vás velký problém najít si práci: **ANO**

Zajištění dětí (škola, školka, jiné hlídání): **škola**

Bydlení: **městský byt 1+1**

Možné problémy s bydlením: **jsem momentálně v situaci, kdy mě vzhledem k mé finanční krizi dochází peníze na placení nájmu a platím se zpožděním**

Příjem (ne kolik, ale odkud pokud není práce): **sociální dávky**

Možná pomoc (rodina, úřady, azylový dům, kamarádi, přátelé): **rodina, přátelé**

Vyhledky do budoucna (jakou práci apod.): **Doufám, že se mě naskytne nějaká vhodná práce, ale vzhledem k tomu, že mám zdravotní omezení, žádné vhodné a hlavně pozitivní vyhlídky nevidím.**

Matka č. 5

Věk: 37

Stav: **rozvedená**

Počet dětí: **1**

Vzdělání: **ÚSO**

Zaměstnání: **nezaměstnaná**

Jak dlouho nezaměstnaná: **5 měsíců**

Nabízená práce od ÚP: **2 místa mi byly nabídnuty, vzhledem k velkému počtu uchazečů jsem byla neúspěšná**

Nabízené rekvalifikace od ÚP: **jsem přihlášená, ale ještě mě nekontaktovali**

Omezení pro možnou práci (děti, zdravotní stav): **dítě**

Byl pro Vás velký problém najít si práci: **Ano, pořád hledám, ale bez úspěchů**

Zajištění dětí (škola, školka, jiné hlídání): **škola, samostatnost dítěte**

Bydlení: **u rodičů**

Možné problémy s bydlením: **NE**

Příjem (ne kolik, ale odkud pokud není práce): **podpora z ÚP, přídavky na dítě**

Možná pomoc (rodina, úřady, azylový dům, kamarádi, přátelé): **rodina, úřady**

Vyhledky do budoucna (jakou práci apod.): **Přála bych si najít dobré zaměstnání, abychom nemuseli žít v chudobě a být tak odkázáni na pomoc od rodiny. S takovými příjmy, které nyní pobírám, by jsme nemohli bez pomoci vůbec existovat.**

Matka č. 6

Věk: 35

Stav: **rozvedená**

Počet dětí: **2**

Vzdělání: **výuční list**

Zaměstnání: **pečovatelka**

Jak dlouho nezaměstnaná: ---

Nabízená práce od ÚP: ----

Nabízené rekvalifikace od ÚP: -----

Omezení pro možnou práci (děti, zdravotní stav): **děti, mám vyhovující pracovní dobu**

Byl pro Vás velký problém najít si práci: **Ani ne, po mateřské jsem pracovala brigádně a později na HPP**

Zajištění dětí (škola, školka, jiné hlídání): **škola, rodiče**

Bydlení: **městský byt 1+1**

Možné problémy s bydlením: **NE, pokud budu platit nájemné**

Příjem (ne kolik, ale odkud pokud není práce): **výdělek z práce a přídavky**

Možná pomoc (rodina, úřady, azylový dům, kamarádi, přátelé): **rodina**

Vyhledky do budoucna (jakou práci apod.): **Moje práce by mohla být lépe placená.**

4.2 Návštěva Azylového domu

Součástí bakalářské práce měla být návštěva azylového domu pro matky s dětmi. Bohužel mi tento plán nevyšel. Paní ředitelka místního azylového domu nebyla příliš nakloněna moji návštěvě, natož pak oslovovat ženy bydlící v tomto zařízení. Ubytované ženy jsou v dosti špatném psychickém stavu a nemají zájem nijak svoji situaci rozebírat. Nechtěla bych jejich stavu nijak přitížit, a proto jsem od návštěvy upustila.

4.3 Závěr praktické části

Cílem praktické části bylo zjistit skutečnosti, na základě řízeného rozhovoru v řadách osamělých matek s dětmi. V průzkumu byla použita metoda rozhovoru, kde jsem anonymním respondentkám kladla připravené otázky a ony odpovídaly.

Zjištění: Všechny mnou oslovené respondentky jsou rozvedené a velice dobře ví, co to znamená starat se o vše sama. Počet dětí se různí, ale převažuje 1 dítě - 3 respondentky, 2 děti - 2 respondentky, 3 děti - 1 respondentka.

Co se týká vzdělání, jsou na tom oslovené ženy dobře 3 - výuční list a 3 - ÚSO.

Téměř všechny s oslovených matek byly někdy evidovány na úřadu práce. Ve většině případů hráli podstatnou roli děti, zvláště pak jejich věk. Matky většinou využívají pomoci od rodičů, nebo příbuzných či přátel. Bez pomoci okolí by byla matka ve své podstatě nezaměstnatelná, pokud by nebyl zaměstnavatel velice vstřícný a přistoupil na ženiny nároky.

V otázce bydlení se odpovědi matek také velice různí, převažuje bydlení v městských bytech pak u rodičů. Jedna respondentka má dokonce byt v osobním vlastnictví. Většina osamělých matek nemá dostatek finančních prostředků na to pořídit si svůj vlastní byt, a tak využívají možnosti bytů městských. Městské byty jsou většinou malé o velikosti 1+1, a tak matka s více dětmi se prostě musí spokojit a malým prostorem, většinou je vděčná i za něj. V otázce příjmů jsou osamělé matky často odkázány na příjmy ze sociálních dávek. A ty zrovna nejsou příliš velké. Většinou jsou sotva ve výši životního minima.

Co se týká vyhlídek do budoucna, mají matky jasno. Lépe placená zaměstnání, dále pak najít alespoň nějakou práci zvláště pro matky, které jsou evidovány na úřadu práce. Myslím, že i v době finanční krize by mohl stát více pamatovat na osamělé matky s dětmi, které se ve většině případů potýkají s finančními problémy.

4.4 *Můj osobní příběh*

Po rozvodu jsem měla před sebou dva složité úkoly. Najít si práci jako samoživitelka a zvykat dceru na školku. Přes veškeré obavy se dceři ve školce velice líbilo a chodila tam ráda. S mojí prací to bylo horší. Našla jsem jedno místo, ale po měsíci jsem to musela vzdát. Jednak z časových důvodů, byla tato práce velmi náročná a já nechtěla, aby celé dny hlídali dceru moji rodiče, i když jim to samozřejmě nevadilo. Pak dcera onemocněla a já musela být s ní doma. Samozřejmě se to zaměstnavatelům nelíbilo a tak jsme se rozumě dohodli, že odejdu. Brzy jsem našla další zaměstnání. Bylo o něco méně časově náročné. Ale častější byly moje absence z důvodů nemoci mé dcery. Snažila jsem se zaměstnavatelům vycházet vstříc, jak jen to šlo. Oni mě, už méně, a tak po necelém roce jsme se dohodli na mém odchodu. Nebylo to jednoduché, oni potřebovali pracovníka v zaměstnání, a já zase uzdravit dceru. Toto opravdu nešlo sladit. Moji rodiče byli v té době oba pracovně činní a tak na hlídání nemocné dcery jsem byla jen já. Při odchodu z tohoto zaměstnání jsem, už měla domluveného jiného zaměstnavatele v místě bydliště. Jak se říká, všechno zlé je pro něco dobré, a taky bylo.

Se zaměstnavatelem jsme se na všem dohodli. I na úpravě pracovní doby. Tolerantní byli i k častým absencím z důvodu nemoci dcery. Dcera bývala opravdu velmi často nemocná. A co si má samoživitelka, která nevydělává mnoho v takových situacích počít? Tato práce i zaměstnavatel, bylo v dané situaci to nejlepší, co mě potkalo. Úplně perfektně se vše sladilo. O dceru jsem se mohla starat sama a nemusela jsem obtěžovat moje rodiče. U tohoto zaměstnavatele jsem pracovala bezmála tři roky. Byly to krásné roky, často na to vzpomínám. Pracovat u této firmy mě velmi pomohlo. Sladit náročnou situaci, zaměstnání a péči o dítě, alespoň v době, když byla dcera ještě malá a často nemocná. A navíc bez táty.

Takových podobných příběhů, jako je ten můj je spousta. Jen jsem chtěla porovnat řízení v běžných funkčních rodinách a rodině samoživitelky. V běžných rodinách se manželé mohou spoléhat na druhého a vzájemně se poradit a pomoci. Ale co maminky samoživitelky. S kým oni se mohou poradit? Myslím, že maminky samoživitelky to mají přece jen o něco těžší. Musí vše rozhodovat sami a o vše se starat také sami. Já měla to štěstí, že mě občas pomohli rodiče s hlídáním. Ale na rozhodování co bude pro nás obě

nejlepší, jsem byla sama. Sehnat dobré zaměstnání je dodnes pro samoživitelky nadlidský úkol. Diskriminační otázku zná jistě každá z nás. „Máte někoho na hlídání, když vám onemocní dítě?“

Toto je pro samoživitelky velice těžké, buď budou žít na pokraji chudoby, protože se těžce hledá místo strážené přesně na míru pro ně, nebo obětuje děti a půjde za kariérou a děti si nechá hlídat od pani na hlídání. Samozřejmě tomu musí být přizpůsobený plat. Nechci být naivní, ale snad se jednou dočkáme, že si samoživitelky bez problémů najdou práci a nemusí být dlouhodobě na úřadu práce s tím, že pro ně práce není.

Závěr

Návrat žen po rodičovské dovolené do zaměstnání je z hlediska trhu práce jednou z nejdiskutovanějších a zároveň jednou z nejproblematictějších oblastí trhu práce. Problémy nastávají zejména u žen, které se nevrací do zaměstnání ke „svému“ zaměstnavateli, ale jsou nuceny hledat nového zaměstnavatele a novou práci. Situaci návratu na trh práce po rodičovské dovolené by mohlo významně podpořit odstranění přetrvávajících genderových stereotypů projevujících se na trhu práce. V naprosté převaze s nejmenšími dětmi zůstávají doma z důvodu celodenní péče ženy. Ženy se přizpůsobují už při volbě povolání a opět právě při návratu na trh práce své nároky nutnosti skloubit zaměstnání a rodinu na úkor svobodnější volby atraktivního, lukrativního, prestižního zaměstnání.

Trvalé závažnou bariérou pracovního zapojení po ukončení rodičovské dovolené je přístup zaměstnavatelů, jejich předpojatost k možnostem pracovního výkonu žen-matek, jejich neochota nebo nemožnost zohlednit rodinné povinnosti a jimi deklarované (ne)reálné organizační problémy. Chybí zde individuální přístup a (potenciální) zaměstnanci jsou posuzováni podle obecné představy o schopnosti sladit rodinné a pracovní povinnosti (nejčastější jsou argumenty o péči o nemocné děti a o zastaralé kvalifikaci) a nikoliv podle schopností konkrétních jednotlivců. Neochota a často nedostatek zkušeností zaměstnavatelů pro zohlednění rodinných povinností je zřejmě obecnější než skutečná nemožnost je zohlednit z důvodů reálných organizačních problémů či technologických limitů. Výjimečně projevovaný zájem zaměstnavatelů se týká zejména vysoce kvalifikovaných pracovníků.

Denní péče o děti zaměstnaných matek patří k základním podmínkám nástupu matek do zaměstnání. Faktory ovlivňující délku přerušení kariéry, problém zabezpečení péče o děti pracujících matek se týká především menších obcí, takže se může stát významným faktorem právě na lokálních trzích práce. Tento problém se týká také hlavně rodičů nejmenších dětí. U těch se předpokládá, že dají přednost péči před zaměstnáním.

Jedním ze zdrojů obtíží je relevantní legislativa a její uplatňování. Rozhodující roli hraje zákoník práce a zákon o zaměstnanosti, ale vliv mají i zákony z oblasti sociální a občanskoprávní. Ochrana žen v zákoníku práce může za jistých okolností působit

kontraproduktivně, rodičovská dovolená jednotně vymezená do věku 3 let dítěte omezuje její využití flexibilně podle potřeb rodiče. Dalším problémem je možnost nároku na návrat do zaměstnání podle pracovní smlouvy do dovršení 3 let věku dítěte. Zákon nezabraňuje zaměstnavatelům vyhnout se této povinnosti zrušením adekvátních pracovních míst. Český právní systém by mohl pomoci více podpořit harmonizaci rodiny a zaměstnání zavedením specifických norem, jako např. uzákonění dovolené na vzdělávání, volna na rodinné záležitosti aj.

Další důležitou problematikou co musí často osamělé matky s dětmi řešit je finanční zajištění. I když si osamělá matka s dětmi obtížně nějaké zaměstnání zajistí, její příjmy nejsou příliš velké a k zajištění rodiny mnohdy nestačí. Často jsou tyto matky odkázány na sociální dávky.

Matky často řeší, pokud to jde svou bytovou situaci přistěhováním se k rodičům. Tam ve většině případů mohou využít i možnosti hlídání svých dětí od rodičů.

Pokud bydlení u rodičů situace nedovoluje, řeší ženy bytové zajištění často městskými byty. Většina měst nabízí jen velmi malé byty o velikosti 1+1.

Většina osamělých žen s dětmi nemá dostatek finančních prostředků na to, aby si pořídila své vlastní bydlení. Často žijí takové rodiny na pokraji chudoby.

Nejdůležitější hodnotou pro osamělé matky jsou jejich děti. I když se pečlivě starají o správný vývoj a výchovu, může se stát, že její dítě snáze sklouzne k nedovoleným činnostem. Není to důsledkem výchovy, ale v některých případech zaměstnaná matka nemá dostatek času monitorovat své dítě ve volném čase. V opačném případě odborníci dokazují, kolik kvalitních lidí bylo vychováno pouze matkami.

Resumé

Ve své bakalářské práci s názvem „Pracovní příležitosti osamělých matek s dětmi“ charakterizuji problematiku zaměstnanosti, se kterou se osamělé matky s dětmi musí vypořádat.

Metodou zpracování bylo studium zákonů, odborné literatury a využití internetových zdrojů.

Práce je rozčleněna vedle úvodu a závěru do čtyř kapitol.

V první kapitole stručně popisuji problematiku pracovních příležitostí osamělých matek s dětmi. Jaké mají potřeby osamělé matky a jejich možnosti získat kvalifikované zaměstnání na trhu práce. Ve druhé kapitole vymezuji pojmy riziková skupina a trh práce. Dále popisuji možnou problematiku výchovných potíží u dětí osamělých matek. Ve třetí kapitole uvádím, právní ošetření této problematiky a jaké instituce se touto problematikou zabývají a jaká je možná pomoc.

Čtvrtá kapitola obsahuje praktickou část, kde jsem si zvolila řízený rozhovor s osamělými matkami.

Anotace

V této bakalářské práci jsem se zabývala osamělými matkami s dětmi, a jejich možnými pracovními příležitostmi.

Vysvětlila jsem pojmy riziková skupina, trh práce a sociální potřeby těchto žen. Provedla jsem analýzu, možnosti na trhu práce.

V první části jsem uvedla sociální potřeby osamělých matek s dětmi a charakteristiku prioritních potřeb. Postupně jsem popsala rizikové skupiny na trhu práce. V této části se zabývám i problematikou zaměstnaných matek a možných výchovných potíží. Další část uvádí možnosti zabezpečení matek s dětmi a organizace, které se zabývají touto problematikou a mohou pomoci.

V této části uvádím i právní ošetření v zákoníku práce a MPSV.

Součástí práce je provedení rozhovoru v řadách osamělých matek s dětmi.

Klíčová slova: Sociální komunikace, sociální potřeby, sociální psychologie, riziková skupina, trh práce, nezaměstnanost, nepříznivá sociální situace, diskriminace matek na trhu práce, sociální znevýhodnění, výchovné potíže u dětí.

Annotation

In this work, I deal with children, lone mothers and their possible employment opportunities.

I explained the concepts of risk group, the labor market and social needs of these women. I have conducted an analysis of opportunities in the labor market. In the first part I introduce the social needs of single mothers with children and the characteristics of priority needs. Gradually, I described the risk groups in the labor market. This section deals with the issue of employed mothers and potential educational problems. Another section lists the security options for mothers with children and organizations that deal with this issue and can help. In this section and legal advice to the Labour Code and the MLSA. Part of this work is to undertake an interview in the ranks of single mothers with children.

Keywords: Social communication, social needs, social psychology, risk group, labor market, unemployment, unfavorable social situation, discrimination against mothers in the labor market, social disadvantage, educational problems in children.

Seznam použité literatury

Zákony a vyhlášky

Zákon č. 100/1988 Sb., o sociálním zabezpečení.

Zákon č. 9/1991 Sb., o zaměstnanosti a působnosti orgánů ČR na úseku zaměstnanosti.

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně- právní ochraně dětí.

Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti.

Zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu.

Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi.

Zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění.

Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce

Použitá literatura

BAKOŠOVÁ, Z. *Sociálna pedagogika jako životná pomoc*. Bratislava: public promotion, s.r.o., 2008. 251 s. ISBN 978-80-969944-0-3.

KELLER, J. *Soumrak sociálního státu*. Praha: Slon, 2005. 158 s. ISBN 80-86429-41-5.

KELLER, J. *Tři sociální světy*. Praha: Slon, 2010. 211 s. ISBN 978-80-7419-031-5.

KRAUS, B., SÝKORA, P. *Sociální pedagogika I*. Brno: IMS, 2009. 63 s.

KŘÍŽKOVÁ, A., DUDOVÁ, R., HAŠKOVÁ, H., MAŘÍKOVÁ, H., Uhde, Z. *Práce a péče*. Praha: Slon, 2008. 163 s. ISBN 978-80-86429-94-6.

MARKSOVÁ- TOMINOVÁ, M. *Rodina a práce – jak je sladit a nezbláznit se*. Praha: Portál, 2009. 157 s. ISBN 978-80-7367-615-5.

MATĚJČEK, Z. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha: Portál, 1994. 161 s. ISBN 80-85282-83-6.

MATĚJČEK, Z. *Rodiče a děti*. Praha: Avicenum, 1989. 336 s. ISBN 08-056-89.

MAŤEJČEK, Z. *Výbor z díla*. Universita Karlova Praha: Karolinum, 2005. 445 s. ISBN 80-246-1056-6.

MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. Praha: Portál, 2003. 340 s. ISBN 80-7178-771-X.

MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: Slon, 2003. 161 s. ISBN 80-86429-19-9.

MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál, 2003. 287 s. ISBN 80-7178-549-0.

MONTOUSSÉ, M., RENOARD, G. *Přehled sociologie*. Praha: Portál, 2005. 335 s. ISBN 80-7178-976-3.

MUSIL, L., NAVRÁTIL, P. *Sociální práce s příslušníky menšinových skupin*. Sociální studie č. 5, 2000.

SATIROVÁ, V. *Knihy o rodině*. Praha: Práh, 2006. 357 s. ISBN 80-7252-150-0.

SIROVÁTKA, T. *Rodina, zaměstnání a sociální politika*. Brno: F. Šalé Albert, 2006. 280 s. ISBN 80-7326-104-9.

SIROVÁTKA, T., VINKLER, J., ŽIŽLAVSKÝ, M. *Nejistoty na trhu práce*. Brno: F. Šalé Albert, 2009. 197 s. ISBN 978-80-7326-172-6.

SIROVÁTKA, T., HORA, O. *Rodina, děti a zaměstnání v české společnosti*. Brno: F. Šalé Albert, 2008. 328 s. ISBN 978-80-7326-140-5.

TOMEŠ, I. a KOL. *Sociální správa*. Praha: Portál, 2002, 2009. 299 s. ISBN 978-80-7367-483-0.

VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2008. 872 s. ISBN 80-7178-802-3.

VÍZDAL, F., A KOLEKTIV. *Sociální psychologie I*. Brno: IMS, 2009. 106 s.

Internetové stránky

<http://www.MPSV.cz/>

<http://www.mopo-cz.eu/stranky/zeny-po-rodicovske-dovolene-na-trhu-prace>

http://www.lidske-zdroje.org/data/file/rovne-prilezitosti/rp_konkurencni-vyhoda.pdf

<http://www.soc.cas.cz/info/cz/25053/Ekonomicka-situace-matek-po-rozvodu.html>

<http://www.janakremenova.cz/index.php?x=clanky&p=clanky/zakladni-potreby>

Seznam příloh

Příloha 1 - Otázky k rozhovoru s osamělými matkami

Příloha 2 - Tabulky dokumentující problematiku matek, které se po mateřské /rodičovské dovolené vrací na trh práce, a otázky spojené s touto problematikou u nás a v ostatních státech.

Tabulka 1 - Je ve vaší čtvrti dostatek zařízení péče o děti v předškolním věku?

Tabulka 2 - Myslíte si, že je současná rodičovská dovolená příliš dlouhá, příliš krátká nebo dostačující?

Tabulka 3 - Míra zaměstnanosti matek podle věku nejmladšího dítěte v (%).

Tabulka 4 - Subjektivní vnímání příjmové situace domácnosti podle názoru osamělých rodičů se závislými dětmi vzhledem k jejich ekonomickému postavení.

Příloha 1 - Otázky k rozhovoru s osamělými matkami

Otázky k rozhovoru s osamělými matkami

Dovoluji si tímto, požádat Vás o anonymní rozhovor, který se týká problematiky spousty českých rodin, zvláště pak osamělých matek. Tento rozhovor mi pomůže zpracovat praktickou část bakalářské práce.

Předem děkuji za Váš čas a ochotu při rozhovoru.

Věk

Stav

Počet dětí

Vzdělání

Zaměstnání

Jak dlouho nezaměstnaná

Nabízená práce od ÚP

Nabízené rekvalifikace od ÚP

Omezení pro možnou práci (děti, zdravotní stav)

Byl pro Vás velký problém najít si práci

Zajištění dětí (škola, školka, jiné hlídání)

Bydlení

Možné problémy s bydlení

Příjem (ne kolik, ale odkud pokud není práce)

Možná pomoc (rodina, úřady, azylový dům, kamarádi, přátelé)

Vyhlídky do budoucna

(jakou práci apod.)

Příloha 2 - Tabulky dokumentující problematiku matek, které se po mateřské /rodičovské dovolené vrací na trh práce, a otázky spojené s touto problematikou u nás, a v ostatních státech.

Tabulka 1: Je ve vaší čtvrti dostatek zařízení péče o děti v předškolním věku?

	Ano, je jich tu hodně	Ano, ale musí se nějakou dobu čekat	Ne, je jich tu málo	Ne, není tu skoro žádné	Ano, ale jsou příliš nákladná
Rakousko	51,70%	18,70%	13,80%	15,90%	0
Česká republika	63,40%	19,50%	9,00%	8,00%	0
Litva	40,60%	27,10%	8,20%	24,20%	0
Nizozemí	16,90%	60,80%	15,60%	6,60%	0
Polsko	32,10%	3,10%	9,80%	33,30%	21,70%
Slovinsko	53,70%	20,30%	8,40%	17,7	0

Zdroj: IPPAS 2000 - 2003, řádková procenta (Sirovátka, T., Zaměstnání a sociální politika, 2006, s. 185)

Tabulka 2: Co si myslíte o současné rodičovské dovolené? Myslíte si, že je příliš dlouhá, příliš krátká nebo dostačující?

	Příliš dlouhá	Příliš krátká	Vyhovující	Celkem
Česká republika	1,80%	24,50%	73,80%	100,00%
Finsko	1,90%	38,60%	59,50%	100,00%
Německo	5,90%	19,10%	75,00%	100,00%
Nizozemí	4,80%	33,10%	62,10%	100,00%
Polsko	2,30%	26,70%	71,00%	100,00%
Slovinsko	1,40%	46,40%	52,20%	100,00%

Odpovídají ti co byli na rodičovské dovolené.
Zdroj IPPAS 2000-2003 , hodnoty představují řádková procenta.
(Sirovátka, T., Zaměstnání a sociální politika, 2006, s. 182)

Tabulka 3: Míra zaměstnanosti matek podle věku nejmladšího dítěte v (%)

	Míra zaměstnanosti matek s nejmladším dítětem pod 6 let	Míra zaměstnanosti matek podle věku nejmladšího dítěte		
		pod 3 roky	3 až 5 let	6 až 14 let
Belgie	68,8	70,4	67,4	68,6
Dánsko	74,3	71,4	77,5	79,1
Finsko	49,4	32,2	74,7	85,3
Francie	64,7	66,2	63,2	67,5
Holandsko	71,2	74,2	68,2	70,1
Irsko	51,8	51,1	52,3	51,1
Itálie	53	54,4	51,7	49,4
Lucembursko	66,7	70,6	63,1	58,2
Německo	57,1	56	58,1	64,3
Portugalsko	79,2	75,3	81,9	76,3
Rakousko	74,6	80,1	70,3	69,8
Řecko	49,5	47,9	50,9	53,5
Španělsko	51	51,7	50,3	47,7
Švédsko	77,5	72,9	82,5	77,4
Velká Británie	57	57,2	56,9	67
Česká republika	27,4	16,8	36,5	69,2
Maďarsko	30,1	11	46,1	60
Slovensko	28,1	11,8	41,4	66,8

(Sirovátka, T., Zaměstnání a sociální politika, 2006, s. 221)

Tabulka 4: Subjektivní vnímání příjmové situace domácnosti podle názoru osamělých rodičů se závislými dětmi vzhledem k jejich ekonomickému postavení

osamělí rodiče se závislými dětmi		považujete současnou příjmovou situaci vaší domácnosti za:					
		velmi dobrou	spíše dobrou	spíše špatnou	velmi špatnou	celkem	
ekonomické postavení osamělých rodičů	zaměstnaný	44	833	1205	406	2488	
		1,7 %	34,1 %	49,0 %	15,2 %	100,0 %	
	nezaměstnaný	3	35	201	262	501	
		0,8 %	7,2 %	38,1 %	53,9 %	100,0 %	
	v domácnosti	0	21	81	92	194	
		0,0 %	10,6 %	44,1 %	45,3 %	100,0 %	
	rodičovská dovolená	0	17	86	37	140	
		0,0 %	13,8 %	61,6 %	24,6 %	100,0 %	
	invalidní důchodce, ČID, neschopna práce	0	12	82	49	143	
		0,0 %	8,2 %	55,4 %	36,3 %	100,0 %	
	celkem N = 3446 (osob)		47	918	1655	846	3466
			1,4 %	26,5 %	47,7 %	24,4 %	100,0 %

Zdroj: data VŠPS, čtvrté čtvrtletí 2004, vlastní analýzy.

(Sirovátka, T., Zaměstnání a sociální politika, 2006, s. 266)